türkiye yazıları

NASREDDİN HOCA EKİ

SUNU

Gönül isterdi ki, Nasreddin Hoca Ek'ini 16 sayfa değil, 96 sayfa olarak verebilelim. Bu özlemimizi anlattığımız bir arkadaş gülümsiyerek şöyle dedi : «Siz kendinizi yoksa devlet mi sanıyorsunuz?» Hâşâ! Amatör bir yazın dergisi olmaktan öte savımız yok. Ama hep öyle değil midir? Devletin yapmadığını, yapamadığını, başaramadığını, bu toplumun insanları özel çabalarla yapmak zorunda kalmıyor mu? Basit bir örnek verelim : Kent içi ulaşım için devlet, belediyeler, elinden geleni yapabilseydi, çağdaş ulaşım araçları, metrolar, yerüstü tranvayları vb. ile kentin ulaşım sorununu çözümleyebilseydi, hadi metrodan caydık, yeteri sayıda otobüsü hizmete sokabilseydi, «dolmuş» denen şu garip ulaşım aracına gerek kalır mıydı? Nerden türemiştir dolmuşçuluk? Devletin yapamadığı işin parsasını toplamaktan doğmuştur. Doğrusunu isterseniz, Türkiye Yazıları da «dolmuş» türünden bir olay. «Bakanlık» otobüsü garajda bekleyedursun, biz «ulus»tan kalkıp «Kızılay»a doğru dolmuş yapıyoruz.

Sanırız burda bir slogan atmanın yeridir : YAŞASIN KIZILAY DOLMUŞU!

TEMMUZ 1978/15 LİRA
SAYI : 16

Bu Sayıda

Mehmet Sönmez'in Çizgileri

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve Sorumlusu : A. Ahmet Say / Yönetim yeri : Selânik Cad. No. 7 Kat 1. Kızılay - Ankara / Yazışma ve havale adresi : Posta Kutusu 387 - Kızılay, Ankara / Yıllık abone 150 TL, altı aylık 75 TL. ABD için 35, öbür ülkelere 25 Amerikan Doları / Kapak : Sait Maden / İstanbul dağıtımı : Ge-Da, Cağaloğlu, İstanbul / Ankara dağıtımı : Ge-Da Necatibey Cad. 56 / Ege Dağıtımı DATİC, Konak, İzmir / Taşra Dağıtımı : Ge-Da Ankara / Temsilcilikler dağıtımı : Türkiye Yazıları / Dizgi, baskı, cilt; Çağ Matbaası, 24 28 49. Ankara / Türkiye Yazıları'nın yönetim yeri Pazar dışında hergün saat 17.30 ile 19.00 arasında açıktır.

Ölüm, çirkin bir olay. Yakışıksız bir olay. Kimi düşünürsek düşünelim, ölümü yakıştıramıyoruz. Alın ressam Orhan Peker'i. O'nun öldüğünü düşünmek, O'nun öldüğüne inanmak olası değil. Çirkin olandan istediğimiz denli kaçmaya çalışalım, doğa yasalarının üstüne çıkamıyoruz. İki elimiz böğrümüzde. Üzülmek, sıkılmak neyi çözümler?

Subutay Hikmet'in bir şiirini sunalım size :

ŞİLE'DE ORHAN PEKER
KEDİLERİ

Yoğun bir Orhan karası
Yoğun bir Orhan beyazı
İki göz yeşil
İki göz mavi

Yapışık gibiler
Birlikte soluyorlar güneşi
Mayısı
Doğayı

Önde oturmuşlar
Fonda tuhaf kahverengi
İki kanatlı
Ahşap kapı

Tanıdım onları
Onlar Orhan'dı

*

Tam da yeni atılımlar peşindeydik ki kâğıt zammı geldi belimize küt diye vurdu. Magazin basının kullandığı bobin kâğıda uygulanan indirimi hadi es geçelim. Duymadık, görmedik, bilmiyoruz, diyelim. Peki, kitap ve dergi basımında kullanılan «top kâğıt»a getirilen arttırımı nasıl yorumlayalım? «Demokratik bir kültür politikası.» «İnsanca, hakça bir düzen». Sosyal adalet falan filan...

Reklâm programlarında Levent Kırca soruyor : «N'olacak şimdi?»

*

Atılımların gene de peşindeyiz. Sanatı, edebiyatı kitlelere ulaştırma çabasındayız. Kitle bağını kurabilecek bir yayın programına yönelmek istiyoruz. Sanatın, edebiyatın isterlerinden ödün vermeksizin... Dergi yönetimindeki genç arkadaşlarımız çekirdek bir gurup oluşturdular ve bu konudaki çalışmaları hızlandırdılar. Tüm yazarlarımızdan, tüm okurlarımızdan yardım bekliyoruz. İlerdeki sayılarımızda ayrıntılı bilgi vereceğiz. Ortak katkı gibi güzel şey var mı?

Yaşasın dinamik öğe!

Kadrolaşma ve Yayın Politikası Üzerine

A. SAY — Bugün gündemimizde neler vardı? Başlıyor muyuz?

İ. M. BAŞAT — Geçen toplantıya kadar diğer düzenleyici çalışmaların görüşülüp programlanmasını tamamlamıştık. Son toplantıda da, «Yayın Politikası ve Planlaması» bölümünü yarıladık.

A. SAY — En önemli işimiz ilkeli yayın doğrultusundaki uzun dönem planlamasını kotarmak... Diğer düzenleyici çalışmalar, genel olarak, sonuç almağa başladı bile...

A. TELLİ — Kanımca onlarda da önemli eksiklikler var; özellikle dergi-okur ilişkileri henüz yeterli bir düzene kavuşamadı.

A. SAY — Dergi-okur ilişkileri genelde tutarlı, verimli bir düzeyde. Ancak, okur mektuplarının yanıtlanması konusunda gecikme ve eksiklikler var .Bu konuda çalışacak kurul yeni oluşturuldu; umarım kısa sürede yanıtsız okur mektubu bırakmadığımız bir düzene girmiş olacağız.

G. EMRE — Göründüğü kadarıyla, yerleşmeğe başlayan bu çalışma düzeninde, bir süre sonra, okurlardan gelen ürünlerin Türkiye Yazıları'nda yer alıp almayacağını, okurumuza önceden bildirmek olanağı da doğmuş olacak.

S. ŞÖLÇÜN — Bana eleştiri yönelmeden, hemen açıklayayım; dergi-temsilci ilişkileri için öngörülen yeni düzenleme çerçevesindeki çalışmalar hızlandı. Özellikle kadrolaşma açısından önem taşıyan bu boyut da amaçlanan dinamiklere kavuşmuş olacak.

V. ÇOLAK — Bunlar güzel ve uygulanması, planlanmış olmasından da önemli kuşkusuz. Dergi'nin düzenlediği seminerden bu yana geçen sürede kadrolaşma konusunda da epey yol alınmış... Ama yayın politikasının daha net olarak konulması ve «her görüşe açık» görüntüsünün giderilmesi konusu çok önemli.

A. CENGİZKAN — Bu konuda da yol alındı, temel ilkeler belirlendi. «Her görüşe açık olmak» konusu daha somutlaştı. «Her görüş»ün sınırlarını bir yandan belirlenen ilkeler çiziyor; bir yandan da, herhangi bir politik grubun propagandası amacına kuşanmış yaklaşımlara kapalı kalmak, çiziyor bu sınırları.

A. TELLİ — Türkiye Yazıları açısından tümümüzün birleştiği bu değerlendirme, «bugünün koşulları içinde» bir ölçü. Derginin konumu, kadrolaşma sürecinin henüz belli bir noktasında olunması, kitle bağının oluşturulup-olgunlaştırılması çalışmalarının getirecekleri gibi etmenler gözönünde bulunduruldu.

A. SAY — Veysel Çolak Malatya'da bulunduğundan, çalışmağa başlamadan önce, yayın politikası ve planlaması üzerinde geçen toplantıda yapılan çalışmaları özetlesek?

İ. M. BAŞAT — Evet, özetlememiz gerekiyor. Yalnız bir nokta; doğru devrimci sanat ve yazın eyleminin ön koşulu olarak, doğru devrimci hareketi yakalamak, bütünleşmek ve çok yönlü devrimci hareketin kültür boyutunun oluşumu içinde etkin görev almak gereğini savlıyorum ben de. Ancak Ahmet Telli'nin değindiği gibi, bugün Türkiye Yazılarının somutunda, gerçekçi bir değerlendirmeyi yansıttığına inanıyorum. Sorun, kadrolaşma ve dergi ile okur, kitle, devrimci hareket, yazar etkileşimlerinin yumağında, bunların getirdiği iç dinamikler çerçevesinde daha da somut çözümlemelere kavuşacak sanırım.

Geliyorum Dergi'nin yayın politikasının yaslandığı temel ilkelere... Bunlar şöylece belirlendi;

— Dergi'nin tümüyle, ödünsüz devrimci bir ses oluşturması;

— Anti faşist etkin tavır;

— İlkeli cepheci yaklaşım;

— Kitle kültürü ve kitle sanatının ana çizgilerinin oluşumuna dinamik katkı.

Bunların dışında ,bu ilkeleri uygulamada daha somut kılacak yan ilkeler de dokuz başlık halinde belirlendi.

Çalışma biçimine ilişkin ilkeler ise şöyle;

— Ekip çalışması (bir başka anlatımla, işbölümü içinde işbirliği);

— Bilinçli olarak yönlendirilen, kişi adlarıyla dondurulup-bağlanmayan, seçkinci tavırdan uzak kadrolaşma süreci;

— İlkeler doğrultusunda planlı çalışma ve yayımcılık;

— Kitle bağı.

S. ŞÖLÇÜN — «Kitle bağı» konusu işin özünü oluşturuyor. Bu, Türkiye Yazıları için de, bizler için de boyumuzu-posumuzu gösterecek bir ayna olacak!...

G. EMRE — Bu arada, dergiyi oluşturan bölümler, bu konudaki anketin ilk değerlendirmesi ışığında, gözden geçirildi. Bölüm sorumluları, kadrolaşma süreci içinde değişebilir olmak kaydıyla belirlendi. Süreklilik taşıyan bölümlerin ve sanat-yazın dallarının yanında, ilke olarak Dergi'nin ilgi alanında kalacak diğer dallar da saptandı.

S. ŞÖLÇÜN — Bir dakika... Spor da girmiş miydi?

A. CENGİZKAN — Evet, okuyorum hemen; tiyatro, sinema, resim, felsefe, dil, müzik heykel, karikatür, afiş, eğitim, çocuk ve genç çocuklar için yazın ile çocuk sanatı, spor, gösteri ve festivaller... Bu konular Dergi'nin sürekli bölümleri halinde olmamakla birlikte, Türkiye Yazıları'nın sürekli ilgi alanında kalacak. Daha çok da kuramsal yönü ağır basan yazılara, çalışmalara yer verilecek.

A. SAY — Veysel, sanırım ana çizgileriyle yeterli bir özetleme oldu.

V. ÇOLAK — Evet. Bu arada çalışma çizelgesine de göz attım; görüş ve önerilerimi o çerçevede ileteceğim ben de. Yalnız, çizelgede yer alan kitlesel çalışmalar da bu gün konuşulacak mı? Bu önemli; bir ön çalışmayla gelmeyi yeğlerdim, yararı çoğaltmak açısından.

İ. M. BAŞAT — Hayır, o konuda bir ön çalışma sürüyor biryandan. Bu ön çalışma ya da çalışma planı taslağını, yazılı olarak ayrıca dağıtacağız ve gelecek toplantı yalnız bu konu üzerinde olacak. Konu, burada bulunanlardan başka arkadaşların da katılacağı bu toplantıda geniş biçimde ele alınacak. Senin de Ankara'da olabileceğini umarız.

A. SAY — Haydi, ben matbaaya gecikeceğim. Toplantıyı açsak...

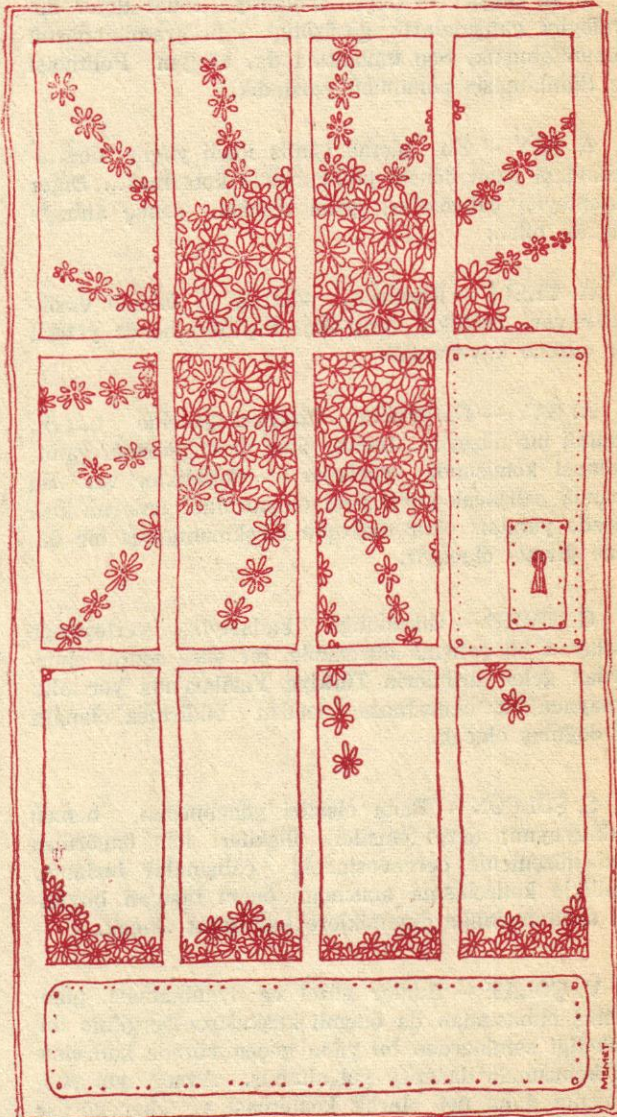
S. ŞÖLÇÜN — Önce şu camı açalım...

A. TELLİ — Vecihi Hoca'nın fotoğraflarını uzatsana, Ali...

G. EMRE — Veysel, sonra Malatya'yı anlat bize...

İ. M. BAŞAT — Evet evet... Ama önce, seçilmiş araştırma- inceleme koşullarını kapsayan taslağı son kez gözden geçirip, kesinleştirmekle işe başlıyoruz...

A. SAY — Desene, Küçük Oturum kapandı, çalışma oturumu başladı. Haydi bakalım!...

TDK Kurultayı ve Dergimizin Görüşü

İki yılda bir toplanan Türk Dil Kurumu Kurultayı bu kez biraz daha değişik geçeceğe benzer. Otuz yılı aşkın bir süre Kurumu yöneten ve «TDK'nın İsmet Paşası» benzetmesini her yönüyle hakeden sayın Ömer Asım Aksoy'un artık görev almak istememesinden ötürü bay Aksoy'un sürüklediği seçim listesi eski gücünü yitirmiştir. TDK'nın klişeleşmiş adlarından oluşan yönetici kadrosu, yeniden seçilebilmek için Kurultay üyelerini acaba hangi ölçüde etkileyebilecektir? TDK Kurultayını TÜRKİYE YAZILARI olarak burada selâmlarken, görünen bir gerçeğe değinelim: TDK İsmet Paşa'sından yoksun kalmış, ama onun yerine bir «taze kan», bir «umut», bulamamış, çıkartamamıştır. Kurumun klişeleşmiş yöneticilerini tedirgin eden de işte budur. Kurultay üyeleri, Kurultay süresince, eski yöneticilerin telaşlı halini herhalde gözden kaçırmayacaklardır. Eski yöneticilerin şanssızlığına bakın ki, bu kez, kulislerde dolaştırılan «eyvah, Kurum sağa kayabilir, bize oy vermezseniz Kurum elden çıkabilir» gibi sözlerden de yararlanamayacaklardır. Çünkü artık dışardan ne baskı olasılığı vardır, ne de Feyzi Halıcı ve Hikmet Dizdaroğlu guruplarının bunu başarabilecek güçleri...

Öte yandan, kamuoyunda TDK'nın olanaklarının yeterince kullanılamadığı ve böyle bir Kurumun görevlerini yeterince yerine getirmediği biçiminde yaygın bir kanı vardır. Bu kanıyı biz de paylaşıyoruz. Gerçekten Kurum, başta parasal olmak üzere, her yönlü geniş olanakları değerlendirememektedir. Bu yetersizliğin nedenlerini salt yöneticilerde aramak da yanlıştır. Onlar, belli bir statükodan yararlanarak yönetime gelmekte ve statükoyu sürdürmek için çaba göstermektedirler. Öyleyse, yapılması gereken iş, o statükonun yanlışlarını ve eksiklerini açığa çıkarmaktır.

Kamuoyunun Türk Dil Kurumu'na yönelttiği haklı eleştirileri birkaç noktada ele alabiliriz :

Kurum, bir bütün olarak demokratik kavrayış ve işlerlikten yoksundur. Bu antidemokratik tutumun çeşitli biçimleriyle karşı karşıya bulunmaktayız :

Uluslaşma sürecinde dilsel sorunumuzun bilimsel ve gerçekten halktan yana bir çözüme kavuşabilmesi ve türkçenin gelişme olanaklarının hızlandırılabilmesi için, Kurum'un, dilimizin gelişimine katkıda bulunan tüm öğelere, özellikle yaratıcı öğelere, sanatçılara, yazarlara, şairlere, gerçek dilseverlere vb. açık olması gerekirken, bu yönde bir uygulamadan dikkatle kaçınılmıştır. Aziz Nesin ve Yaşar Kemal, dilimizin gelişmesine yazar olarak tek başlarına TKD'dan daha etkin bir eylem içinde bulunurlarken, onlar gibi daha nice yazarın, şairin, sanatçının, TDK üyeliğine lâyık görülmemesi, statükonun korunması yolundaki içe kapanıklılığın bilerek uygulanmış örnekleri sayılmalıdır. Bu iki büyük yazarımız, kendilerini tüm dünyaya kabul ettirdikten yıllarca sonra (biraz da zevahiri kurtarma zorunluluğuyla), ancak geçen yıl TDK üyesi olabilmişlerdir. Bekir Yıldız, Atael Behramoğlu ve öteki yazarlarımızın, şairlerimizin, TDK yönetimince üyeliğe kabul edilmemesi, statükonun korunmasına bağlı olan saklı isteklerin sonuçlarındandır. Kol Başkanı bir TDK yetkilisi, bu konuda TÜRKİYE YAZILARI kurucularından birine şöyle diyebilmiştir: «TDK aleyhine yazı yazan Bekir Yıldız, yer yerinden oynasa TDK üyeliğine

Sıkı Dur

Ellerinde kepçe kürek
Durmadan karıştırıyorlar
Akla karayı
Bu işin ustaları
İyi çalışıyorlar

Hiç bu kadar yakın olmadı
Kurt kuzuya
Yalanla gerçek
Değdi değecek
Doğrusu başarıyorlar

Yummuşuz gözlerimizi dinliyoruz
Şaşarak ve susarak
Neyi bekliyoruz
Direncimizi
Bakalım ne olacak

Sabah akşam ortalarda
El sallıyor boyun kırıyor
At koşturuyor rahat
Sıkı dur aklım
Yüzümüze bakıyor hayret

Talip Apaydın

alınamaz :» Doğru gibi görünen bu mantık, aslında TDK yöneticilerinin kendilerini TDK ile özdeşleşmiş saymalarından gelmiyor mu? TDK yönetimi hiç eleştirilemiyecek midir? Statükonun korunması uğruna, kimse ağzını açamayacak, eleştiride bulunamayacak mıdır? Eleştiriye kapalı bir Kurum; demokrasi ilkelerinden payını almış sayılabilir mi?

TDK'nın antidemokratik tutumu dolayısıyla kamuoyundan gelen ve bizim de katıldığımız eleştiri konularından biri de, TDK'nın resmi ideolojinin dümen suyunu izlemesidir. Evet, TDK yarı-resmî bir organ görünümündedir. Resmî görüş hangi niteliğe girerse, TDK bu niteliği göz önünde tutmuş, dümeni buna göre kırmıştır. 12 Mart faşizmi döneminde, TDK tüm davranışlarıyla 12 Martçı kesilmiştir. İşte tanıtları : TDK Tüzüğüne, 12 Mart günlerinin sahte Atatürkçülüğüne başat olmak üzere, Atatürkçülüğünü yazılarıyla tanıtlamış bulunmayan bir kişinin TDK'ya üye olamayacağına ilişkin bir madde getirilmiştir. Gene 12 Mart döneminde, TDK Ödülü kazanmış olan Fakir Baykurt arkadaşımızın ödül kazandığı açıklanmamıştır. Faşizmin horladığı bir yazarla dayanışamayan, daha açıkçası, antifaşist tutumunu kendi alanındaki uygulamalarla ortaya koyamayan bir kuruluşun demokratikliğinden kuşku duymakta haklı sayılmaz mıyız?

Evet, TDK gelmişiyle geçmişiyle resmî ideolojinin çeşitlemelerinin bir uzantısı durumundadır. O resmî ideoloji çeşitlemelerinin demokrasiyle hangi ölçüde bağdaşabileceğini bir yana bırakalım, yarı-resmî bir kurum anlayışından kurtulamayan TDK'nın bu bağımlı tutumunu «demokratik» olarak niteleyebilir miyiz? 1978 Planında belirtildiği kadar, Kültür Bakanının da açıkladığı üzere, devletin kültürel-sanatsal çalışmalar karşısında «müdahaleci» değil, «özendirici» bir tutumda olması gerekirken, TDK'nın bu ilkeyle alay edercesine, bürokratik mekanizmayla içli dışlı olmasını kamuoyu gibi biz de hoş karşılamıyoruz.

Resmî ideoloji, küçük burjuva şovenliğinde yeni gülünçlüklere düşecek olsa, TDK'nın dilsel sorunumuz alanındaki görünüşü de aynı yönde olacaktır, bundan kimsenin kuşkusu yok. Daha açık söyliyelim : Dilimizin özleşmesi adına, uydurukçuluk yolundan dilimize yeni sözcükler kazandırma adına, halkımızı yazarlarımıza yabancılaştıran ve «gök konut avrat», «ulusal düttürü» gibi espirilerin doğmasına yol açan tutum, özünde ŞOVEN bir tutumdan kaynaklanmıyor mu? Bu şoven tutumun getirdiği sözcük karmaşası ,Türkiye'de düşünceyi bir ölçüde öldürmemiş midir? Bu sözcük karmaşasının içinden nasıl çıkacağını kestiremeyen yazarlarımız, düşüncelerini anlatmakta sıkıntı çekmemişler midir? Dolaylı olarak halk ile yazar arasına (bilerek ya da bilmeyerek) bir duvar örülmemiş midir?

TDK'ya yöneltilen eleştirilerin bizce en haklıları, kol başkanlarının sorumluluğundaki çalışmalara ilişkin olanlardır :

O nasıl birsözlük kolu çalışmasıdır ki, yayınlanan iki ayrı sözlükte, aynı sözcüklere ayrı karşılıklar verebilir? Genellikle olumlu not alan *Resimli Türkçe Sözlük'de* bile, «apse»nin karşılığı olarak «irin» yazılırsa, TDK'nın çıkardığı sözcüklere güvenmek olanaklı mıdır? Geçelim bunları... Terim Kolu Başkanı sayın Emin Özdemir'in dilsel sorun üzerine yazışarak yapılan bir

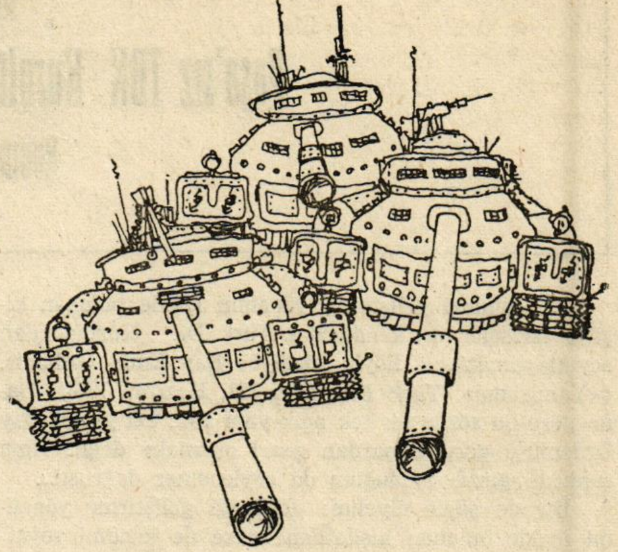
Sarsılan

Yelin doğasında
Ürkek bir ses
Boylanır
Gecesi sarsılan çocuk
Uyanır güzelliğin kapısında
Bıçkılar
Patlayan bir gümbürtü gibi
Bağrımızdan
Yeni ağaçlar devirir
Yeni ağaçlar
Boylanır kolkola
Ekinleri suları çocukları
Ve umutlarıyla
Yarını işleyen pulluk
Yüzyılların tohumunu eker içimize
Toprak
Kuşkudan korkudan uzak
Doğurarak
Bir coşkuda birleştirir ellerimizi
Yaz
Büyütür sevincin boyutlarını
Ve kışa
Ağırbaşlı güvenini taşır
Yelin doğasında
Sarsılan bir sessizlik gizlidir
Direncin sesine es
Bir ezgiyle inletir yeryüzünü
Bir kuş yuvasından
Kanatlanan
Özgürlük
Işığın
İnce büyüsüne tutunur
Köklenir çağ
İsteğin kanına kan
Yüreklerde
Akan bir sevi
Bir direnç olur
Ve bil ki sevgilim
Ülkeler
Elele vermekle kurtulur

Mehmet Kıyat

tartışmada tutarlı bir görüş getirememenin telaşıyla aylarca yetersizliğini sergilemesini vs. de geçelim. Gelelim Yayın Kolu Başkanı sayın Mustafa Şerif Onaran'a. Çok iyi bir mide ve bağırsak cerrahı olduğu bilinen ve yardımseverliğiyle tanınan, insancıl ilişkilere özen gösteren bay Onaran'ın doktorluk ve bu ilişkiler dışında «yayın»ın ve «yazarlık»ın «y»siyle bir ilişkisi olamayacağını bilmeyen var mıdır? Herkes gibi o da gençliğinde birkaç şiir karalamış olabilir. Ama bu, bay Onaran'ın Türk Dili dergisinin başına getirilmesinin gerekçesi olamaz. Arkasında Kurumun geniş olanakları bulunan Türk Dili gibi bir dergi, dil ve yazın alanında görevini yerine getirememektedir. Dergi, demokratik bir anlayış içinde bulunmadığı için, günümüzün kültür birikimini demokratik bir biçimde yansıtamamakta, o birikimin sanatsal ve düşünsel ürünlerine yeterince yer verememekte, dilsel sorunumuzun gelişmesine önayak olacak katkılara kapalı tutulmaktadır. Daima saygı ve sevgiyle andığımız Ceyhun ağabeyimiz ve sayın Adnan Binyazar'ın yazı kurulundaki çabaları da Türk Dili dergisini o yarı-resmî, soğuk, bürokratik, katı görünümünden kurtaramamıştır. Herkes şu soruyu sormaktadır : Türk Dili dergisinin başına getirilmek üzere Türkiye'de acaba sayın Onaran'dan başka hiç kimse yok mudur? Ya da Onaran'ın bu göreve getirilmesinin özel nedenleri mi vardır?

Görüldüğü gibi, önümüzdeki günlerde toplanacak olan TDK Kurultayının çözümlemekle görevli olduğu bir yığın sorun bulunmaktadır. Bu kemikleşmiş sorunların Kurultayda çözüme kavuşturulup kavuşturulamayacağı konusunda kötümser değiliz. Son Kurultaydan beri, aradan geçen iki yıl içinde köprülerin altından nice sular akmıştır. Türkiye, iki yıl öncesinin Türkiye'si değildir. Bu gelişim, inanıyoruz ki TDK Kurultayına da yansıyacaktır. Özellikle son iki yılda, yazarlarımızın örgütlenişi yeni boyutlar kazanmış, Türkiye Yazarlar Sendikası, ülkemizde yaratıcı sanatçı çabanın ağırlığını örgütsel olarak da duyurabilecek düzeye gelmiştir. Üç sözcükle belirtmek gerekirse, «demokrasi, yaratı ve halk» adına, Yazarlar Sendikası'nın TDK'nın yeni dönem çalışmalarına katkılar getirebileceğine inanıyoruz. Kurultaydaki tüm demokratik öğeler, TDK'nın gelişimi için aranan «taze kan»ın, «umut»un, birleşmek, sadece birleşmek olduğunun bilincindedir.

Bu da Bir Sevda

Sevgilim ak perçemli bir kız,
Yanımda yürümekten hoşlanıyor.
Beni ikirciklerle kıvranıyorum,
O bana dayanıyor.

Nasıl tutarım elini,
Kurumuş elleri anımsamadan?
Nasıl okşarım göğsünü,
Kurşun yarasını farketmeden?

Sevmek zormuş eskiden :
«Seni sevmek dehşetli macera.»
Ama şimdi nasıl bakarım yüzüne,
Gelin ölülerimizi yaşatmadan?

Sevgilim ak perçemli bir kız,
Birlikte yürümekten hoşlanıyoruz.

Ali Cengizkan

söyleşi

Paşa'sız TDK Kurultayı Dolayısıyla Söyleşi

Ragıp Gelencik

«... dilimizi geliştirme yönelimi içinde bulunan kişiler isteseler de kendilerini Türk Dil Kurumundan soyutlayamazlar.» Böyle söylüyor Bay Emin Özdemir. («Yanılsama», *Türk Dili*, sayı 321, Haziran 1978), Bana göre bu sözün bir tek açık yanı var: Bu yazım Bay Özdemir'e göre «dışardan gazel okumak» değil! Ama sahnede gazel okuduğum da söylenemez doğrusu...

Bir de şöyle diyelim: «Dilimizi geliştirme yönelimi içinde bulunan kişilerden istese de kendini soyutlayamaz Türk Dil Kurumu.» Bu söz Bay Özdemir'e ters mi gelir, bilmem; ama bilinen odur ki buna inanmayan, tüzük değişiklikleriyle vb. TDK'yi kapalı bir dernek haline getirmeyi amaçlayanlar var. Ayrıca, TDK'nin bütün Türkçeseverlere açık bir dernek olabilip olamadığı da tartışılabilir. 1973 III. Olağanüstü Kurultayı, o baskı günlerinde, TDK Tüzüğüne «Atatürk'e ve Atatürk ilkelerine bağlı bulunmak»la ilgili bazı maddeler eklemişti. O maddeler, biraz da CHP'nin Türk Dil ve Tarih Kurumlarına karşı açtığı davadan doğmuş belirli kaygılara yorulabilir. Ama o tüzük değişikliğinde TDK'yi kapalı bir dernek haline getirme eğiliminin payı daha büyüktür. Bu eğilimdeki kişiler kendilerini amaçlarına ulaşmış sayıyorlar mı? Hayır! Bakınız, onlardan biri ne diyor : «Kurumun ödülleri... verilirken salt dile bakılır. Yönetmelikte, Atatürk'e bağlı kişilerin yapıtları, Kemalist yazını yansıtan yapıtlar diye bir sınırlama söz konusu değil! Bu da bir hoşgörü görüntüsü... Türk Dil Kurumu, Kemalist anlayışta bir yazının gelişmesi için yönetmeliğine bir madde koyamaz mı?» (Sami N. Özerdim, «Yalnız Öz Dil ile mi?», *Türk Dili*, sayı 321, Haziran 1978.) Bu anlayışla TDK nereye kadar kapalı bir dernek haline getirilebilir? Oldu olacak, tüzüğe eklenecek bir maddeyle üyeler yalnız kendi aralarında kız alıp vermek durumunda bırakılsın. Bir dernek için kapalılık bunun da ötesine götürülemez! Ve böylece TDK değil tüzüğünde bildirildiği gibi «kamu yararına çalışır devrimci bir bilim derneği,» bir *dernek* olmaktan da çıkar; ama herhalde yalnız üyelerinin kullandığı bir dil de yaratır. İşi biraz da şakaya getirdiğim doğrudur. Ama kapalı dernek isteklilerince Kuruma hazırlanan geleceğin ne olduğunu kestirmek için *şaka bile geçerli bir yöntem olabiliyor.*

Bay Özdemir'in alıntıladığım sözüne gene döneceğim; ama bir sözünü daha anmalıyım : «...bugün hiçbir dilsever kendini Türk Dil Kurumunun başlattığı ve sürdürdüğü savaşımın dışında düşünemez.» (Aynı yazı,) Bence karanlık ve yanlış bir söz bu. Pek çok sigara tiryakisi, halinin nedenlerini bilmesi şöyle dursun, düşünmemiştir bile. Ama bu onların sigara tiryakisi olmasını engellemez. Oysa dilseverlik hiç de böyle değildir. Bu sözcük bana çok geniş kapsamlı görünüyor. Dilsever, belirli nesnel ve öznel gerekçelerden ötürü, en genel anlamıyla *dile* büyük ilgi ve sevgi duyan kişidir bence. Onun içindir ki anadilinden başka en az bir dille ilişkisi olmak gerekir. Neden dilse

Her Nasılsa Yalnızsın

Her nasılsa yalnızsın
Bir giz gibi deliyor yüreğini
can sıkıntılarının burgusu
ve hep bir şeyler eksik gibi
bir şeyler bekler gibisin

Yeni bozgunlar
yeni yenilgiler peşindesin
Bir bozkır kuraklığına dönmüş için
Oysa yalnız bir öpüştür
yaşamı sese dönüştüren

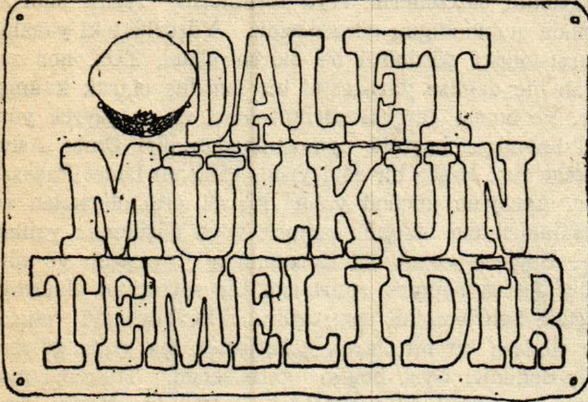
Çoktandır su vermedin
çiçeklere ve yüreğinin çeliğine
Zaman terkisine almış da öpücükleri
koşuyor sessizliğin ve yalnızlığın
iyotlu kıyılarına

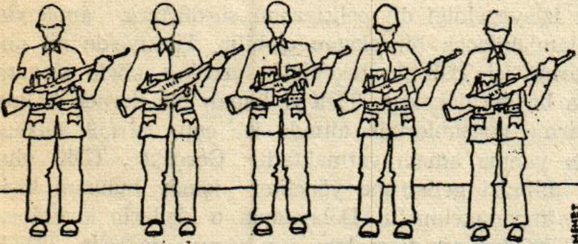
Bir yolayrımı ki yanlışla doğru

hüzünlerle sevinçler kolkola
Sen ki ey kalbim
yanlışları ve hüzünleri taşıdın
bunca zaman

Taşıyamaz yüreğinin batık sandalı
bu yalnızlığı, bu can sıkıntılarını
Yaşam gelincikler gibi beklerken seni
gecenin kapısını çalma
ey kalbim

Ahmet Telli

ver olduğunu da çok iyi bilir. Bay Özdemir'in bu sözcüğü Türkçesever anlamına kullandığını sanıyorum. Başka bir anlamda kullanmış olsa bile, böyle davrandığını varsayarak yazıyorum. Türkçeseverlik hiç kimseye bağışlanmış değildir. Türkçeseverler de gökten zembille inmiyor. Türkçeseverlik Türkiye'nin belirli tarihsel, ekonomik ve toplumsal koşullarından kaynaklanıyor. Gerçekte ideolojik ve politik bir sonuç. Üstelik her zaman aynı ideolojik ve politik nedenlerden doğmuyor. Belirli çıkarlar güderek Türkçesever görünenler veya yalnızca ellerinden geldiği kadar *öztürkçe* konuşup yazmaktan her nedense hoşlandıkları için kendilerini Türkçesever sananlar vb. bir yana bırakılırsa, Türkçesever denebilecek bir kişi, belirli bir ideolojik ve politik bilince varmış olmalıdır. Türkçeseverlerin ortak yanları, ulusal varlığın gerekliğine inanmaları, onu sürdürmeye çalışmaları, ulusal çapta kolay ve çabuk bir iletişim ve bildirişim kurmayı gereksemeleridir, denebilir. Ama bu ortak yanlar, sözgelimi onların aynı dünya görüşünde olmalarını gerektirmez. *Dünya görüşü* terimini. Türkçeseverler arasındaki farkların ne kadar geniş ve derin olabileceğini vurgulamak için özellikle kullanıyorum.

Biraz da, Bay Özdemir'in söyleyişiyle, «Türk Dil Kurumunun başlattığı ve sürdürdüğü savaşım» üzerinde durayım. Neymiş bu savaşım? Bay Özdemir «ulusal dili koruma ve geliştirme» savaşımından söz ediyorsa, bunun ne zaman başladığı ve kimlerin emekleriyle yürütüldüğü bellidir. TDK 1932'de, Türkçeyi resmî dil olarak geliştirmek için kurulmuştur. Resmi dilden ne anladığımı da söylemeliyim: Bir ülkedeki bütün resmî işlerde (resmî eğitim ve öğretim de birlikte olmak üzere) kullanılması zorunlu dil! «Türk Dil Kurumunun kurucusu ATATÜRK'tür. Kuruluş için dilekçeyle Hükümete başvuranlar : Çanakkale Milletvekili Semih Rifat (Başkan), Afyonkarahisar Milletvekili Ruşan Eşref (Ünaydın: Genel Yazman), Zonguldak Milletvekili Celâl Sahir (Erozan : Üye ve Veznеci), Manisa Milletvekili Yakup Kadri (Karaosmanoğlu: Üye)»dir. (TDK Tüzüğü madde 2.) Kurucular arasında gayri resmî kimse yoktur. Bu bir raslantı mı-

İşte Size Kurşun Askerleri Yaşamın

Uzak ülkelerdeki kuş ötüşleri çiçeklenirken
kulaklarımda
umutlarımızdan seviler örüyorum yarına
Usum bir Roma pazarınca yorgun mu yorgun
bir çıngırağa salıyorum, yavaşça
Sorgulu ve derin beşiklerde büyüdü sorunlarımız
genç solgunluklar yeşeriyor şimdi güneşte
Toplasam tüm sevgilerimi bir insanboyu etmez
bir davaya adıyorum, büyükçe
Ayışığında uyku semesi gözlerim
«toplum bir cengel ormanı» açıyorum kollarımı
İşte size kurşunaskerleri yaşamın
bir savaşa katıyorum, sessizce

Oğuzhan Akay

dır? TDK 1950'lerin başlarına kadar resmî dili geliştirme görevini yerine getirir. Resmî dilin geliştirilmesinden resmen vazgeçilince, TDK üyesi küçük-burjuva aydınlardan kimileri, gerçekte resmî ideolojiye aykırı düşmeden, şovenci bir anlayışla dil geliştirme işini sürdürürler. 1950'lerde onların bu davranışı sol veya ilerici görünür, hiç değilse çoğunlukla öyle değerlendirilir. Ve öyle değerlendirilmesi için daha sonra da çaba gösterilir. TDK'nin tutumu, özünde, 27 Mayıs Darbesinden sonra da değişmez. Kurum, Türkçeyi her zaman resmî ideolojinin sınırları içinde geliştirmeyi amaçlamıştır. Açınız Türkçe Sözlük'ün 6. Baskısını ve bakınız örneğin proleter, emekçi, işçi sözcüklerine. Hepsinin de anlamdaş olarak sunulduğunu göreceksiniz.

Sabotaj

bebek
bebek
uyu bebek
büyü bebek
umutlarımın umudu
yarınlarım
yavrucağım, cancağzım
büyü de,...
...sabahın alacakarasında
birden top gibi patladı sesi ezancının
dilenci hergele
taş oyuklarda kertenkele!
bu ilk korkusu onun
lânet olsun!
dinle bebek
uyu bebek
dinle de, uyu bebek, sana söz
yarın gece büyük sabotaj...
gidip, kordonunu kopartacağım
(hoparlörün!)

İ. Mert Başat

DÜZELTME

Haziran sayımızda, 29. Sayfada yeralan İ. Mert BAŞAT'ın «Yitiğe Çağrı» adlı şiirinde sekizinci dizeden sonraki «*birden, çocuk gülüşleri çimenlerin üzerinde*» dizesi düşmüştür. Şiirde, sekiz ve dokuzuncu dizeler arasında anılan dize yeralmaktadır. Düzeltir, özür dileriz.

TÜRKİYE YAZILARI

Birtakım sözcüklerin veya terimlerin resmî sınırlar içinde açıklandığını göreceksiniz. Yürürlükteki yasalar karşısındaki görünüşü ne olursa olsun, TDK her zaman hiç değilse yarı-resmî bir kuruluş olarak kalmıştır. Ve bunun gerçekleştirilmesinde, en az çeyrek yüzyıl boyunca, başrolü oynayanlardan biri Ömer Asım Aksoy'dur; başka bir söyleyişle, TDK'nin İsmet Paşası'dır. Aksoy'un gücünü yalnız kişisel erdemlerinden ve artamlarından aldığını sanmak veya düşünmek yanlıştır. Böylece «Türk Dil Kurumunun başlattığı ve sürdürdüğü savaşımın» sınırlarını bir söyleşinin elverdiği ölçüde belirlediğimi sanıyorum. TDK Türkçeyi *ulusal ve modern* bir dil olarak geliştirmek için çaba göstermiş değildir. Oysa bugün gereksenen, Türkçeyi modern bir ulusal dil yapmaktır. Demek ki «bugün kimi Türkçeseverler kendilerini Türk Dil Kurumunun başlattığı ve sürdürdüğü savaşımın dışında düşünebilirler!» Ve bu, Türkiye'nin gelişim sürecinin bugünkü aşamasına uygun düşer.

TDK'nin süregelen tutumunu kanıtlamak için de bir tek örnek yeter : Nerde Türkçenin modern dillerle ve onların gelişimini etkilemiş klasik dillerle karşılıklı sözcükleri? Nerde her gerekseyenin güvenerek başvurabileceği bir Türkçe sözlük? Bu iş için TDK'ye yarım yüzyıl az geldiğine göre, daha kaç yarım yüzyıl beklenecek? Yabancılar, Türkçe ile kendi dilleri için sözcükler hazırlarken neden yarım yüzyıl gereksemiyorlar? Çeşitli sözcükler hazırlamada bireyler neden TDK'yi geçmiştir.?

Bu sorulardan sonra Bay Özdemir'den alıntıladığım ilksöze dönebilirim : «...dilimizi geliştirme yönelimi içinde bulunan kişiler isteseler de kendilerini Türk Dil Kurumundan soyutlayamazlar.» Bu, ancak, TDK'nin izleyegeldiği dil politikasını sürdürmek amacıyla kullanılabilecek bir slogan olabilir. Türkiye'de dil geliştirme işi TDK'nin tekelinden çıktıkça böyle sloganlara başvurulacaktır. TDK'yi kapalı bir dernek haline getirme girişimlerinin altında ise onu *biricik başvurağı* yapma amacı yatmaktadır. Gerçekte, TDK, ulusal dilimizi geliştirme yönelimi içinde bulunan kişilere kapanagelmiştir. Dolayısıyla o kişilerin kendilerini TDK'den soyutlamaları söz konusu değildir. TDK'nin çöküşü diyalektik yasalara uygun oluyor; Kurum, güçlenmek için kendi içine kapandıkça gücünü yitirecek ve tükenip gidecektir. Bundan ötürü Bay Özdemir'in sözünü gerçeği dile getirmek için şöyle değiştirmek gerekir: «Bugün dilimizi geliştirme yönelimi içinde bulunan kişiler istemeseler de kendilerini Türk Dil Kurumundan soyutlamak zorunda kalabilirler.»

Evet, TDK'nin İsmet Paşası, Ömer Asım Aksoy, köşesine çekildi. Kurultay yakında (Temmuz içinde) Paşa'sız toplanacak. Ama kurultayın paşasızlığı ilk bakışta göründüğü kadar önemli değildir. Aksoy belirli koşulların ürünüydü. O koşullar, zayıflamış bile olsalar, Aksoy'un adayını veya adaylarını da yaratacaklardır. Öğrenmeyi beklediğim bir tek şey var: Hızla gelişen ülkemizin koşulları, TDK üyesi Türkçeseverleri hangi ölçüde etkiledi?.

tiyatro

Şenlik 78, Ya da Tiyatronun Öteki Yüzü

Mutlu Parkan

Türkiye'de ve hatta Dünyada eşi az görülmüş bir anti-faşist direniş ve mücadele geleneğine sahip olan Ortadoğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Temsilciliği Konseyi, Tiyatro Kulübü aracılığıyla sekiz yıllık bir aradan sonra ŞENLİK 78 adı altında yeni bir tiyatro şenliği düzenledi.

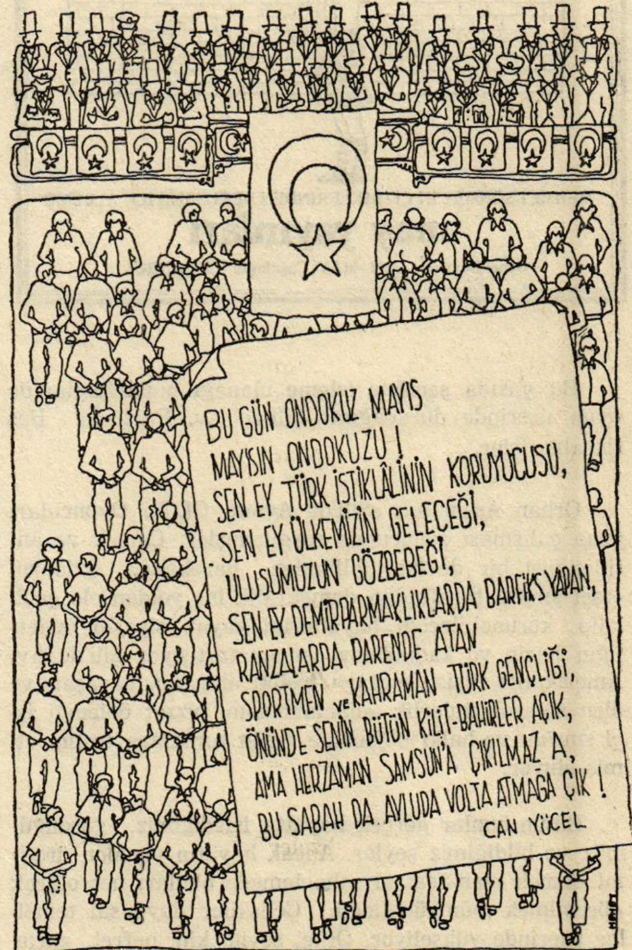
Şimdilik sadece üniversite ve fakülte tiyatro topluluklarının katıldığı bu şenlik, devrimci hareketin sadece ekonomik ve politik mücadele alanlarıyla kısıtlı olmadığının her geçen gün biraz daha açıkça görüldüğü günümüzde, özel bir önem taşıyor. Devletin emperyalist metrepollere göre nisbeten zayıf olduğu bizim gibi yeni sömürge ülkelerde, devrimcilere hayatın her alanında olduğu gibi, kültür alanında da önemli görevler düşmektedir.

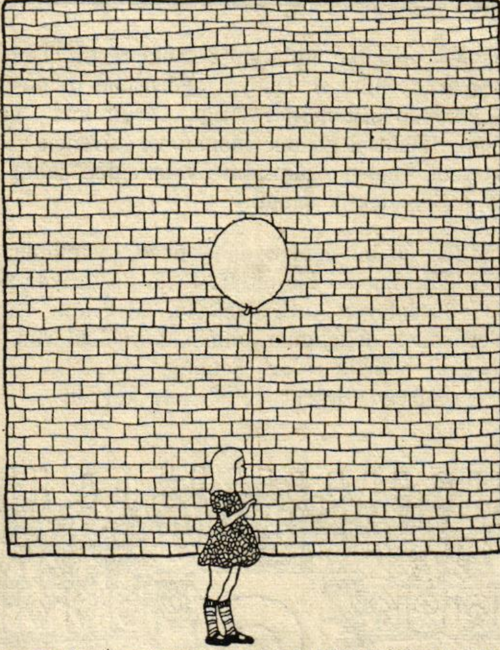
Kültür alanının bir parçası olan sanatta, sistematik ve bilimsel bir uygulama, başı üstünde duran toplumu ayakları üstüne oturtamaz. Ama doğru devrimci önderliğin rehberliği ile ayakları üstüne oturacağı muhakkak olan toplumun devrilmeden ayakta durabilmesi, sanatta ve kültürde sistematik ve bilimsel bir uygulamayı zorunlu kılar. Bu ise iktidar sonrasına ertelenemiyecek kadar uzun vadeli ve sabırlı bir çalışmayı gerektirir. Yeni toplum, yeni insan ile ayakta durabilir. Yeni insan ise yüz yılı aşkın bir geçmişe sahip olan proletaryanın kültürünün özümsenip yaygınlaştırılmasıyla yaratılacaktır. Bunun gerçekleştirilmesinin ne kadar güç, ne kadar uzun vadeli ve sabırlı bir çalışmayı gerektiren bir görev olduğunu, altmış yılı aşkın dünya devrimci pratiği kanıtlamıştır.

Devrimciler «geriye dönüşlerin» birer doğal felâket olmadığını ya da iktidarların ani ve basit el değiştirmesi sonucunda ortaya çıkmadığını yeni devrim pratikleriyle kanıtlamak zorundadırlar. Bu da proletaryanın zengin kültür hazinesinden çıkan kesintisiz devrim anlayışını, hayatın her alanında yaratıcı bir şekilde uygulama görevini devrimcilere yükler.

«Dünya, çığırından çıkmış durumdadır; ancak *şiddete dayanan hareketler herşeyi düzene sokabilir. Ama bu amaca hizmet eden araçlar içinde küçük ve kırılgan bir tanesi vardır ki, kendisiyle incelikle çalışmayı gerekli kılar.»* (B. Brecht, L'Achat de Cuivre) Bu araç anlaşılabileceği gibi sanattır. Ama Aristo'dan bu yana özünde hiçbir değişiklik geçirmeden günümüze kadar gelen, duyguları sömürme temelinden hareketle metafizik düşünceyi yayan ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak seyirci ya da okuru, *katarsise* —arınarak boşalmaya— yönelten illüzyonist sanat değil! Tam tersine Brecht'in bilimsel Dünya görüşünden hareketle ilkelerini koyup sistematize ettiği, seyircinin ya da okuyucunun zihinsel gücüne inanan ve güvenen ve ona diyalektik düşünceyi özümsetme yeteneğine sahip olan epik ya da diyalektik sanat...

ŞENLİK 78 bu açıdan daha önce yapılmış olan şenliklere göre önemli bir nitelik farkı gösteriyor. ŞENLİK '78'i düzenleyen arkadaşların, devrimci sanatın Brecht'çi sanat olduğunun bilincinde olduklarını gösteren önemli belirtiler var. Şenliğin yapıldığı salona girerken seyirciyi Brecht ve şiirleri karşılıyor.

Bu yazıda şenlikte izleme olanağı bulabildiğim üç oyun üzerinde duracağım: Şili'de Av. Partizan. Beş Paralık İşler,

Orhan Asena'nın «Şili'de Av»ını ODTÜ Oyuncuları grup çalışması sonucunda sergilemişler. Çarpık ve anti-leninist bir devlet tahlilinden hareketle, iktidarın «işçi sınıfı» tarafından demokratik bir yoldan ele geçirilip korunabileceği hayallerini yayan siyasal önderliğin hazin ve kaçınılmaz sonunu tartışıyor Şili'de Av. Amerikancı faşist cuntaya teslim olmayıp, savaşan ve ölen siyasal önderlik ,silâhlanmasını bizzat önlediği işçi sınıfını ve halkı böylelikle faşist zorbalara teslim etmiş oluyor.

Bütün bunlar gerçek hayatta izlediğimiz, gördüğümüz ve bildiğimiz şeyler. Ancak hayatın yeniden üretimi demek olan teatral sahnelemede bunları net olarak görebilmek mümkün değil. Çelişkiler duygusal temeller üzerinde yükseliyor. Öfke, sevgi, kin, nefret, gurur ve başkaları...

Ancak zihinsel bir çabayla kavranabilecek olan çelişkilerin duygusal bir temel üzerinde yükselerek seyirciye yansıması çelişkilerin ardındaki nedenlerin ve önündeki süreçlerin bir bütün olarak kavranmasını engelliyor. Süreçlerin ardındaki süreçler hiç görülemiyor.

Doğru devrimci çizgiyi savunan MIR gibi bir örgütün varlığına rağmen, nasıl olmuş da Allende'nin lideri olduğu ŞKP, halkı «ikna» edebilmiş? Kiliseye sığınan grubun liderliğini hâlâ nasıl oluyor da ŞKP'nin gençlik örgütü liderlerinden biri yapabiliyor? Allende'yi ve çizgisini savunan gençleri, yine Allende'yi savunan bir rahiple birleştiren ortak noktalar neler? Grubun kadın ile küçük çocuğu serbest bırakırken yaptığı oylama acaba gerçek bir demokratik uygulama mı? Bu yenilgi acaba herşeyin sonu mu? Yoksa başka alternatif var mı? Bu ve bu türden daha birçok sorunun cevabı illüzyonist bir sahneleme, oyun ve ışıklandırmanın alaca karanlığında kaybolup gidiyor.

Tipik bir burjuva sahnelemesi olan bu uygulama, seyircinin gerçek yaşamda göremediği hiçbir gerçeği seyirciye gösterebilme ve açıklayabilme yeteneğinde değil. Bu tür sahne uygulamalarını, resmî olan ya da

Aile Masalı

Gözler ki korkunç
Maden ocaklarının
Ha çöktü ha çöktüsü
Gözler ki
Gün be gün şelale

Olmamalı

Analar ki çocukla
Çocuk olmalı evinde
Bir parça sevgi varsa gecelerinde

Çocuk ki gelişiminde
İlk adımını atmıştır ve
Durmadan sevgi üretiyordur

Baba bir masaldır
Gece gündüz yüreğinde salınacak
Hem anayı hem de
Oğlunu geleceğe taşıyacak

Gözler ki balık pazarı
Baharda tomurcuğu ilk öpen
Ha yeşerdi ha yeşerecek
Gözler ki
Gün be gün yaz

Olmalı

Gültekin Emre

olmayan bütün düzen tiyatrolarının sahnelerinde görmekteyiz.

ODTÜ Ö.T.K. Tiyatro Kulübünün önümüzdeki günlerde mutlaka, iki ayrı dünya görüşünün, iki ayrı tiyatro anlayışını birbirinden ayıran temel ilkeleri araştırma konusu yapması ve devrimci tiyatronun sadece ve sadece Brecht'in sistematize ettiği tiyatro olduğu gerçeğinden hareketle, bu doğrultuda bir teorik ve pratik çalışmaya ciddî olarak girişmesi gerekiyor .

ŞENLİK '78'de ikinci olarak izleyebildiğim gösteri, SBF Tiyatro Kolu'nun Nâzım Hikmet'in bir şiirinden hareketle grup çalışması sonucunda ortaya koyduğu «Partizan.» Partizan konusunda konuşmak oldukça güç. Ancak böyle bir sahne uygulamasının bir tiyatro olayı olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Bu uygulamanın bir «ajit-prop» —ajitasyon, propaganda— tiyatrosu örneği olduğunu savunanlar çıkabilir. Ne var ki devrimci tiyatro, ajitasyon ve propagandayı, her zaman çıplak gözle kolay kolay görülemeyen gerçekleri açıklama olarak ele alır. Oysa, Partizan uygulamasında bunu göremiyoruz. Şili'de Av sahne uygulaması için sıralanan ve cevapsız kalan soruların benzerleri aynen Partizan için de sıralanabilir. Sonuç aynıdır. Yaşamın karanlıkta kalan gerçekleri sahnede yine karanlıkta kalmaktadır.

Bu konuda Boğaziçi Üniversitesi Oyuncularının yönetmenlerinden Bülent Somay arkadaşın B.Ü.O. 1977 1978 broşüründe yazdıklarına bir göz atalım : «Materyalist eleştiri, ancak dünyaya bilimsel bir bakışla mümkündür. Yani gerçekliği bir bütün olarak kavrayarak, çeşitli aldatıcı görüntülerine kapılmadan, görünen ile gerçekte olanı birbirine karıştırmadan. *Bu çaba sanat eserinde yiğitliklere, fedakârlıklara, büyük sevdalara yer bırakmaz, çünkü bunlar gerçekliğin bulanık görüntüleridir yalnızca.* (Altını ben çizdim.) Biraz deşilirse, çoğu yiğitliğin ardında kariyer hevesi çoğu fedakârlığın ardında «kaz gelecek yerden tavuk esirgememe» zihniyeti, çoğu yüce sevdanın ardında bastırılmış cinsellik bulunduğu görülebilir... /Görülmüş birçok yiğitlik ve fedakârlık/ istisnalardır ve sanat eserinin görevi istisnaları değil kanunu göstermektir... Aksi takdirde yapabileceğimiz tek şey boş bir kişi yüceltmesinden öteye gidemez.»

Partizan'da Tanya'nın «yiğitliği» ve «kahramanlığı» seyircide bir hayranlık duygusu uyandırmaktadır. Ancak duygular kalıcı değildir. Tanya'nın kahramanlığının madde temeli, yani bu kahramanlığın ardındaki süreç, zihinsel bir faaliyetle kavranmadığı zaman, bilinçlendirme gücünden yoksun kalır. Bilinçlendirme gücüne sahip olan, aklın ve mantığın —diyalektik mantık— sesidir. Tiyatro ise gerçek yaşamda çeşitli nedenlerle geniş kitlelere ulaşamamış bu sesi, Brecht'in gösterdiği yoldan onlara iletebilme olanağına sahiptir. Yeter ki doğru bir yöntem uygulamasına geçilebilsin.

ŞENLİK 78'in kuşkusuz en önemli oyunu, Boğaziçi Üniversitesi Oyuncularının Brecht'ten hareketle yeniden yazarak sahneye uyguladığı «Beş Paralık İşler.»

Bir Yolculuğun Anısına

Akyar sırtlarından
Kayar bir yıldız
Yıkanır kayalar
Ve bir yolcunun dizlerine
Abanır korku

Kurşun çalımız uzağa
Atılan ve dilim dilim
Üşüyen bir tavşan
Düşürür gölgesini
Kuşkulu bir yüze

Bir kuşluk güneşi
Dönüp duran patikaya
Türküler döşeyen
Ve masmavi gökyüzüyle
Çoktan unutan geceyi

Söğütlerin yanıbaşında
Yatar upuzun
Ve kentlerin yol bükümüne
Şiirler söyleyip
Gurbetler gözeyen

Ey çiğni boncuk
Ve muska
Ve bir yolculuğun anısına
Töreler uyduran
Bir heybeye vurgun

Uçurtmalarda göz göz
Dağbaşları
Ey güzel oyun
Ve dürtüp duran boyuna
Üvendirenin çengelini

Kayar bir yıldız
Saçları has kadife
Ve lepiska
Bir kaynağa
Akyar sırtlarından

Koray Küçükemiroğlu

Brecht'in bir oyununu seçerek sahnelemenin devrimci tiyatro yapmak için yeterli olmadığı açıktır. Partizan türünden seçimler bir yana bırakılırsa, çoğu kez, oyun seçimi önemli değildir. Seçilmiş olan hangi oyun olursa olsun, oyunun sahneye Brecht'çi yöntemle uygulanıp uygulanmadığı, sonucu belirler. Ancak, B.Ü.O. doğru bir sahne yöntemi uygulamasıyla yetinmeyip, Brecht'in Beş Paralık Opera/Roman ikilisini üst düzeyde bir senteze ulaştırarak, kullandığı yöntemin alanını oyun seçimi ve yazımına kadar genişletiyor.

Vasıf Öngören bir yana bırakılırsa, şimdiye dek hep marksist olmayan tiyatrocular tarafından resmî ve resmî olmayan sahnelerde sergilenen Breecht oyunları, ilk kez bir amatör sahnenin B.Ü.O.'nun sahnelemesinde bir bahtsızlıktan kurtuluyorlar.

Son oyunu, B.Ü.O.'nın, «Arturo Ui» uygulamasından bu yana gerçek bir Brecht'çi sahne olma yolunda önemli adımlar attığını gösteriyor. Bu devrimci niteliğiyle de bütün profesyonel düzen tiyatrolarından ayrılıyor. B.Ü.O. son derece bilinçli bir ekip .Ne kadarını yapabildiğini ve ne kadarını yapamadığını çok iyi biliyor. Bu konuda şunları söylüyor B.Ü.O. :

«Uygulamadaki eksiklikler, oyunculuğun yetersizliği gibi, seyirciyle ilişki açısından önemli Bugüne kadarki oyunlarımızda bunu farkettik. Bu eksikliği kapama mücadelesine, belirli bir öze tekabül eden yeni biçimler, yeni yeni teknikler arama mücadelesi de denilebilir.»

Gerçekten de B.Ü.O.'nın en büyük sorunu oyunculuk düzeyinde ortaya çıkıyor. Kimi zaman şarkı söyleyen bir oyuncunun sesi yetersiz kalıyor. Kimi zaman bir oyuncu, oyununda uygulaması gereken Y-efektini, profesyonel bir eğitimden geçmemiş olması nedeniyle, tam olarak uygulayamıyor. Arada sırada da bu yetersizlik, «teorinin yeterince kavranmamasından» kaynaklanıyor. Buna örnek olarak Ferhat Boratav arkadaşın verdiği Peachum örneği gösterilebilir. Peachum'u gösteren oyuncu —Ali Erdemci— Peachum'un günlük yaşantısında söyleyemeyeceği sözleri, bir şarkıda söylüyor. Ancak Ali Erdemci şarkıyı söylerken, Peachum'u günlük yaşantısı içerisinde gösterirken kullandığı sesi kullanıyor. Oysa Ali Erdemci'nin bu şarkıyı, «oyunun temel amacını oluşturan eleştirinin bir parçası olmak» için kendi sesi —dolayısıyla kendi bilinciile söylemeliydi.

Kuşkusuz B.Ü.O. gibi bilinçli bir ekip bu sorunların üstesinden gelebilir. Sorun bugün için, Türkiye'de bütün diğer amatör tiyatroların, B.Ü.O.'nın varmış olduğu yere varabilmelerini sağlıyacak olan tartışma, eleştiri ve özeleştiri ortamını sağlayabilmektir. Bu sorunun üstesinden gelinmesi yeni toplumu yaratma mücadelesinin, yeni insanı yaratma mücadelesiyle bütünlenmesi yolunda önemli bir adım olacaktır.

ŞENLİK '78, tiyatronun burjuvazi tarafından kirletilmemiş öteki yüzüne «aklın ve mantığın» sözlerinin yazılabileceği mükemmel bir ortamdır. Bu ortamı değerlendirme görevi de Brecht'çi öğretiyi rehber edinmiş amatör tiyatrolara düşmektedir.

Doğu Bir Acıdır Yüreğimde

kırlangıçlar uçardı kavakların üstünden
her güz üzüncü getirirdi
ölümü ansıtan
yapraklar düşer ayaklarına kavağın
söğüdün dizine koyar başını
ağlardı güzdü

çeperler ilkyaza özlemli
suskun darmadağın çalılarıyla
çayırı kaplayan örtü
hışır hışır giden acı
bastığım toprağın ağlayışıydı

genç olmadan yaşlanan doğunun çocukları
dikip gözlerini ufka dağlara
gurbete bakarlardı
—başlık yığmaya giden
tarla almaya giden
güçsüz takatsız kalıp
sayrıevine giden—

karayazı yolunda karayazılı adam
soğuğu duyumsadı uyudu
ansırım konağın avlusunda
bir köşeye konulmuş tabutunu

küçüktüm ölü bir gizdi
korkulan merak salınan
uzatıp başımı gece kapıdan
çekerdim geri

kururdu suyu çaykaranın
acı katılıp çoğaltırdı
akardı arasa

doğu bir acıydı süremlerde
güzde sarı yaprak kır toprak
ilkyazda sellerle
doğu bir acıdır yüreğimde

Yusuf Alper

ODTÜ Günlüğü

Hüseyin Atabaş

2 ARALIK 1977

Güzle kış arasında bir kapıdan
binlerce ırmak gücüyle akıyor güneş;
sokaklarda ne kadar ışık varsa hepsi içerde
kırlar zaten dışarda bugün.

Ve gencecik adamlar
ve kızlar
ve kitaplar

onbin ağızdan bir sesle haykırıyorlar:
"Faşizme ölüm.. faşizme ölüm,
halka özgürlük..."
Arada bir uluyadursun kurt köpekleri;
burada ve her yerinde evrenin
kendi şiirini dokuyor devrim.
"Faşizme karşı omuz omuza" yürüyen
işçisi, öğretmeni, öğrencisiyle

halkım bağımsızlığın şiirini örüyor.

Kışla yaz arasında binlerce kapı ilkyaz :
içimizde ne kadar ışık varsa
ne kadar güç varsa bileğimizde
mayıslardan haziranlardan varmak için ekimlere
teslim etmeyeceğiz özgürlüğü faşizme,
faşizme teslim etmeyeceğiz

gül kızları
gelincik oğulları.

Yürekler geceleri de durmuyor,
günle birlikte uyanıyor insanlar
birer ikişer, derken on onbeş...
Derken bombalar atılıyor üzerimize

"beyaz saray"dan bombalar,
arkasından yaylım ateş!..
Ağzı süt kokan canlar için,
gül inceliğinde düşenleri kaldırmak için
telefonlar hastaneleri arıyor;

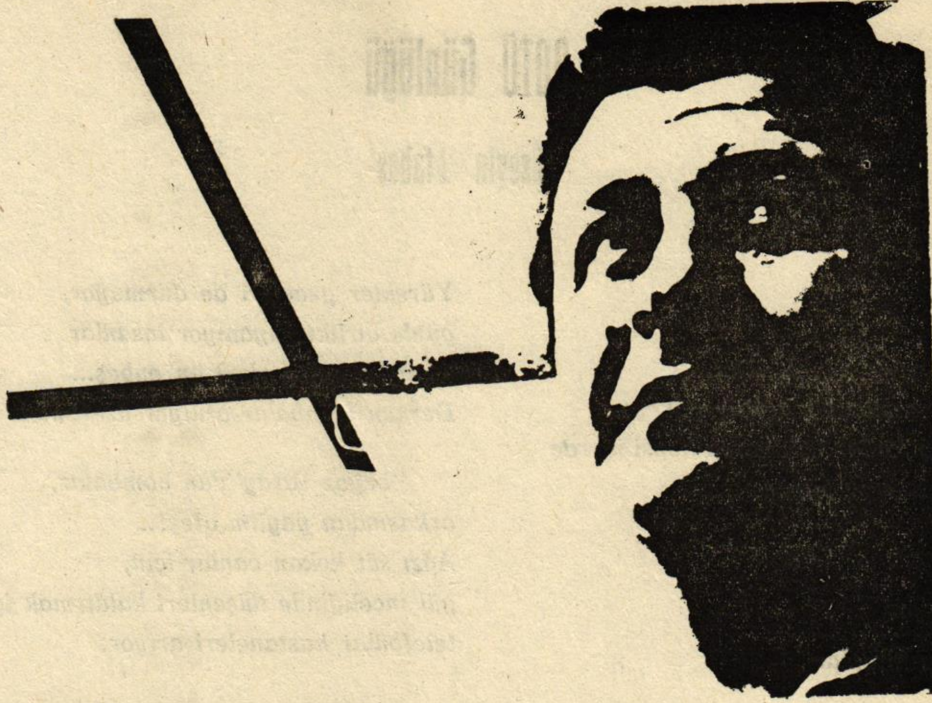
onlarla omuz omuza döğüşen
bu şiirin şairini arıyor telefonlar
yıldırmak için.
Bir yandan panzeri, miğferi, kamerasıyla

kurul
düzen
hazretleri

sıcak namlular kaçırıyor öte yandan
satılmış gazetelerin satılmış muhabirleri;
ve işçiler üzerine ateş ediyor
"beyaz saray"ın provokatörleri!..
Kışla yaz arasında açık kapıdır ilkyaz;
bubi tuzakların geçemez bu kapılardan
geçemez "adam sendeci" kentsoyluların

ey edepsizliği erdem belleyen düzen

geçemez hesapların
hesap vermeden!

Fotoğraf : Ülkü Tamer

Muzaffer Buyrukçu

Yaşam Öyküsü

Osmanlılar Balkanlarda, İmparatorluğu ayakta tutacak nitelikte, onur, yücelik, kahramanlık ve ölüm kavramlarıyla beslenen bir halk kitlesi oluşturmuşlardı. Şehitliği, savaşçılığı, İmparatorluğun varlığını güçlendirdiği için Tanrısal bir ödül sayan bu halktandı soyum. Akıncı Beylerindendiler; İdrisoğulları ile Sipahioğulları adlı iki kolla yaşamlarını sürdürüyorlardı. Bir söylentiye göre de kalesi, arması, özel askerleri olan Feodal bir beylikti. Bir iç ayaklanmada kale topla yıkılmış, bireylerin çoğu kılıçtan geçirilmiş, sağ kalanlar ya dağlara çekilmiş ya da Arnavutluğa sığınmıştı. İşte bu Osmanlı silâhşörlerinin artıkları, Cumhuriyet kurulduktan epey sonra Türk ve Balkan Devletlerinin anlaşması gereğince başlıyan (mübadele) de Anadolu'ya getirilmişlerdi. Aslında (mübadele) falan değildi bu, destansı bir göçtü, sarsıntısı yıllarca hissedilecek tarihsel ve sosyal bir depremdi.

Bu akılları durduran kopuşla birlikte hâlâ kurtulmaya çalıştığımız dramımız başlamış; serüvenden serüvene yuvarlanmışız Volter'in Kandid'i gibi.

Ailemi, Mersin yöresinde iskân etmişler ama Balkanların sert, sağlıklı havasına alışkın bireylerimiz, cehennem sıcaklığını aratmıyan korkunç bir sıcaklıkla karşılaşınca altüst olmuşlar, hastalanıp yataklara düşmüşler, —telâfat— vermişler; memleketlerinde bıraktıkları eski ölülerin anılarına taze ölülerin acıları karışmış... Ayrıca, yabancılığın aşılması güç duvarları, yerli —göçmen ilişkilerindeki dengesizlik, psikolojik ve ekonomik baskılar, dil, gelenek, görenek, töre farklılıkları sudan çıkarılan balığa döndürmüş bizimkileri. Bir yerde, koşullar, dirlik düzenlik üretecek düzeyde ise kökleşir kişi, mutluluğunu çoğaltmak, eş, dost ve akrabalarıyla bölüşmek ister ama tepeden tırnağa mutsuzlukla kuşatılmışsa kaçma olanaklarını arar gitmeyi tasarladığı yerde —bir şeyler bulurum— umuduyla. Onlar da tası tarağı toplamışlar, yayla havalı Niğde topraklarına atmışlar kapağı; bağcılığı, rakıcılığı, şarapcılığı, pekmezciliği ve halıcılığıyla ünlü Fertek köyünü Yurt seçmişler. Uğraşmışlar, didinmişler, o yabancılara özgü ürkeklikle kimseye bulaşmadan günlerini gün etmeye koyulmuşlar. Yerliler

rahat komamış, sürtüşme keskinleşmiş, kavgalar, döğüşler gırla gitmiş ve bu arada bir de kurban vermişler. Sarhcş bi ryerli genci, yüzünü hiç görmediğim, fotoğraflarda da yaşamının bir anı bile saptanamıyan, sadece annemin tanımlarıyla, sergilediği hikâyeleriyle belleğimde capcanlı duran onsekiz yaşındaki Nazmi dayımı öldürmüş. Sülâlemiz, Nazmi dayımın öcünü almak, köyü yakıp yıkmak amacıyla saldırıya hazırlanmış ama ileri gelenlerin yakarmaları, jandarma birliklerinin kararlı tutumları, belki de korkunç bir kan davasının tohumunu yeşertecek trajik olayların meydana gelmesini önlemiş...

Babam Ahmet, Kenan dayımın içtenliğinden, arkadaşlığından yararlanarak annemi kaçırmış. Soylu anne tarafımın uluları, bu evliliği iyi karşılamamışlar Manastır'da da ırgatlık yapan babamla ailesini kendilerine yakıştırmadıkları, küçümsedikleri için. Ama ayırmayı başaramamışlar. «Bu kız bizim onurumuzu iki paralık etti. Davul bile dengi dengine diye çalar.» diyormuş anneannem ve ikigözü iki çeşme ağlıyormuş.

1930 yılının 1 Şubatında doğmuşum çığlıklarla. Bu çığlıklar, ton değiştirerek yaşamımı dolduran yüzlerce olayda tekrarlandı durdu ve hâlâ gizli açık sürüyor.

(Yirmi yıl sonra askerliğimi yaptığım Erzurum'un Dumlu nahiyesinden bir ay izin aldım. Hz. Ali'nin ziyaretiyle kutsallaştırdığı, Battal Gazi'nin vuruştuğu söylentisinin dillerden düşmediği Niğde toprağına ayak bastım, Fertek'i gördüm. Kel tepelerin uzağında yemyeşil bir cennetti. Girişteki bağların, bahçelerin, sulandığı yapay gölünü sevdim. Evlerinin çoğu iki katlıydı. Sokakları asfaltlanmış, elektrikle aydınlanmıştı. Bakımlı bir köydü. Kahvelerinin kasaplarının bolluğu dikkatimi çekti. Sakinleri zekiydi, espriliydi, leb demeden leblebiyi anlıyordu. Güleç yüzlerinden neşe, iyilik akıyordu. Okuma yazma oranı pek yüksekti. Bürokrasiye eleman yetiştiren önemli bir merkezdi. Ankara ve İstanbul'daki hukukçuların azımsanmıyacak bir bölüğü Fertek'liydi. Memur üreten bir —ana— köydü. Gölün hemen arkasındaki bir evin alnacına (Burası Prof. Hüseyin Avni Göktürk'ün evidir) yazısı kazılmıştı. Yetenekli, işbilir, açıkgöz canları Türkiye'nin her yanına dağılmıştı. Kırmızı, dil buran şarabından, gırtlağımı yakan koyu pekmezinden içtim. İnce kabuklu, ballı mı ballı üzümlerinden, sert, sulu, pembe yanaklı elmalarından yedim, mısır pişirdim. Ateş kümelerinin çevresinde halkalanan, içi içine sığmıyan coşkun delikanlıların heyecanlı aşk, kavga ve gelecekle ilgili hikâyelerini dinledim. (Kız saçların saçların Oynar omuz başların) türküsünü söyliyerek üzüm çiğneyen sağlıklı kızlarını seyrettim, şölenlere katıldım.)

Fertek'e alışıyorlarmış zamanla ama bağcılıkla geçinemiyorlarmış, bu nedenle Çukurova'ya inmişler, gurbette gurbete çıkmışlar, pamuk denizlerinde boğulmuşlar, kara sıtmaya yakalanmışlar, perme perişan olmuşlar.

Ben bir yaşındayken varlıklı bir akrabamızın çağrısı üzerine, evi, bağları satarak trene atladığımız gibi İstanbul'un yolunu tutmuşuz. (Çocuk belleğimin temizliğine işlenen Haydarpaşa garındaki alacakaranlığı, kocaman gövdesiyle masallardaki devlerin, ellerine su dökemediği lokomotifin ıslakmış gibi parlıyan raylarda acayip çuf çuf'larla gidip gelişini ,iri tekerleklerinin ağır ağır dönüşünü, beyaz dumanlar salışını, ürkütücü düdüklerini, pekmez tenekelerini, halı dürümlerini ve eşya denklerini, annemle babamın gözlerindeki hüznü, çaresizliği hiç unutmadım.)

Sonra akrabımızın evinin karşısındaki üç katlı, taraçalı, sarı badanalı, alt katında hayat, mutfak, helâ, tulumba, sarnıç, öteki katlarda ikişer oda bulunan diktörtgen biçimindeki eve postu sermiş, Beşikçi sokağının Türk, Rum ve Ermeni halkının arasına karışmışız. Akrabamız, babam, amcam ve enişteme Yunus Çimento Fabrikasında iş bulmuş. Yuttuğu avuç avuç çimento tozundan ciğerleri lekelenen amcam Suphi, (Dalyan gibi bir gençti, beni hep boynunda taşır, gıdıklardı. Öylesine gülerdim ki işediğimin farkına varmazdım) ölünce akrabamız, bu kez babama, Hollanda'dan getirttiği yüzlerce sağmal ineğin bakımıyla ilgili bir görev vermiş. (Ahır, evimizin bitişiğindeydi. Günün her saatinde pislik, saman, sidik kokan ahıra koşar, besili ineklerin parmak büyüklüğündeki pembe memelerinden sağılan sütleri anlatamadığım garip duygularla seyrederdim.) Arkadan da yoğurthaneye almış. Aşçılığı, pişirdiği yemeklerin lezzeti damakları şenlendiren, titizliği, yöneticiliği herkese örnek gösterilen babaannem, akrabamızın evinde hizmetçilik yapmaya başlamış.

Bilincim yavaş yavaş kişilik kazanıyor, etleniyordu. İnsanlarla nesneleri ayırabiliyordum. Sokağımızdaki karışık gelenek ve kültürler, birbirileriyle çarpışıyor, birbirilerini etkiliyor, değişik bir karakter oluşturuyordu. Türkçe, Rumca, Ermenice deyimlerden, sözcüklerden varlığımla uyuşanları kapıyor, zihnimdeki bölmelere kilitliyordum ama, evimizde konuşulan Balkanlı şivesiyle İstanbul şivesinin nüansları, şaşırtıyordu beni. Bocalıyordum. Henüz İstanbulcayı kavramaktan çok uzaktım ve eteklerinde dolaşıyordum. «Anaaa!» diye seslendiğimi işiten akrabamızın karısı Vecihe hanım (Öldü) cumbadan sarkıp «Ana değil, anne diyeceksin, yoksa ağzına biber sürerim. Köylü müsün sen?» deyince ilk kentlileşme olgusuyla karşı karşıya geldim. Günlerce (Ana) sözcüğünü beynimden sökmeye, (Anne)yi, bu incelmiş sözcüğü benimsemeye uğraştım. Oysa (Ana)yı seviyordum, (Ana) deyince beni doğuran kadın bütünüyle beliriyordu. (Anne) ise bomboş, çağrışımsız, hayalsiz, renksiz bi rsözcüktü. Ama kullanmaya zorunluydum ve kullana kullana karakterimdeki olumlu değişikliklere yönelik atılımlarımı sıklaştırdım; dilin soluk aldığı bölgelerin büyülü kapılarına yüklendim. (İstanbul çocuğu) portresini her yönden tamamlamaya koyuldum.

Dört yaşındaydım. Madam Ester'in (Ana Okulu)na kaydettiler. İki yıl devam ettim. Birkaç Ermenice sayı, birkaç cümle öğrendim. Bu, benim azınlıklarla ilk ilişki kurma ve tanımaya çalışma dönemimdir .

İnsanlarla hayvanların çeşitli durumlarda çıkardıkları sesler, aralarındaki ayrımlar ilgimi çekiyordu. Hele sabah ve akşam ezanlarındaki derin hüzne, ruhuma doldurduğu huzura; iki sokak ötemizdeki denizden lodos estiğinde gelen hem büyülü hem de korkutan uğultuya; acele, sevinçli tren seslerine, esrarlı yağmur ve rüzgâr seslerine bayılıyordum. İnsansız ama canlı olduğunu sezdiğim kıpırtılar, düşler, biçimler evrenine sürükleniyordum. Varlığımda biriken ses yığınlarından kendime özgü ezgiler yaratıyordum. Büyüklerle yaşıtlarımın gülüp geçtikleri, önemsemedikleri olaylarda ilginç öğeler yakalıyor, şaşırtıcı yorumlar yapıyordum. O sırada çan sesleri de eklendi dünyama. Gizemliydi, ürperticiydi, işittiğimde gözlerim yaşarıyordu, Pazarlar süslenip püslenip Lânga ve Kumkapı kiliselerine giderlerdi Rum ve Ermeni komşularımız. Takılırdım peşlerine. İri, pirinç şamdanlarında sarı, kırmızı, mor, beyaz mumlar yanan, günlük kokan, org çalınan, rutubetli, taş bir yapıydı kilise. Duvarlar, İsa'nın, Meryem'in, öteki azizlerle azizelerin tasvirleriyle bezeliydi. Birkaç kez babamın götürdüğü camilerde resimlere raslamamam aklımı karıştırıyor, babamdan «Onlar gâvur, biz müslümanız, bizde resim günahtır,» karşılığını alıyordum. Kilisede, çarmıha gerili İsa heykelinin altında ak giysileriyle melekleri andıran çocuklar korosu İncil'den bir şeyler okurdu. Ölüler, ruhlar, acayip yüzler üşüşürdü zihnime. İrkilirdim, yakınımdaki birisinin elini tutardım. Kara sakallı, kara cüppeli, göğüslerinden zincirli haçlar sarkan papazları insanüst üyaratıklar gibi görürdüm. Sair günler o papazlar ev ev dolaşır, bakraçlarındaki kutsanmıs suyu serperlerdi dindarların üzerine. Dindarlar ellerini öperler, bir şeyler verirlerdi. Ben de öperdim ve avucuma sıkıştırdıkları kuruşlarla lokum, karamelâ, horoz, biber şekeri ya da macun alırdım.

Çoğu kunduracı, yapı işçisi, kuyumcu, yazmacıydı Ermenilerin. Rumlar ise garson, balıkçı, gömlekçi, ütücü, berber, terzi ve mobilyacıydı.

Bu garip ortamda büyüyordum çocuk varlığımı zenginleştirerek.

Akrabamızın işleri ansızın bozulunca ve evimizde nedenlerini bilemediğim tartışmalar başgösterince, babaannem İstanbul'da barınamıyacağımı ancak bir köye yerleşirsek durumumuzu düzeltebileceğimizi söyledi ve etkiledi babamı. Akrabamızın «Size oturduğunuz evi satın alayım.» demesi ,İstanbul'u terketmememiz konusunda ısrar etmesi, babaannemin inadını yenemedi, kalktık Yalova'nın Koru köyüne gittik. Yirmi dönümlük bir tarla aldık, köyün başlangıcındaki tepede, zeytin ve karaağaçların arasında birbirine bitişik ikişer katlı iki ev yaptık eniştemle. Koru eski bir Rum köyüydü. Deniz kıyısındaydı. Zeytincilik ve tütüncülükle uğraşıyorlardı Dramalı'larla Arnavut'lar. Yönetim varlıklı, yağhaneleri, kahveleri, dükkânları işleten Dramalı'ların ellerindeydi. Arnavutlar, genellikle yoksuldu, kadınları, çocuklar Dramalı'ların tütün tarlalarında, zeytinliklerinde, erkekleri, Yalova, Bursa ve İstanbul'da çalışıyorlardı.

Koru güzeldi. Kırmızı kiremitli, ahırlı, samanlıklı evleri zeytin ve meyve ağaçlarıyla donatılmış gölgeli bahçelerin içindeydi. İstanbul'daki kumcuların mavnalarla kum çektikleri geniş, kilometrelerce uzayan kumsalları vardı.

Babamla eniştem (geçen yıl kanserden öldü) bir süre Termal otelinde, bilmediğim başka yapılarda amelelik yaptılar, sığırtmaçlığa başladılar. Hayvan sahiplerinin nöbetleşe her akşam —hizmet karşılığı— yolladıkları tepsi dolusu yemekleri yiyorduk. Tarlamız verimsizdi, ancak birkaç çuval buğday alabiliyorduk. Köyde yaşıyan ama köylü de sayılamıyan tuhaf bir aileydik. İstanbul gibi görkemli bir kentten göçtüğümüz için Dramalı'lara göre biz giyimimizle, davranışımızla, dilimizle asriydik. Annem, etekleri farbelâlı uzun entariler giyerdi. Atkılı ve düğmeli iskarpinleri rugandı. Güneş ellerini yakmasın diye eldivensiz dışarıya çıkmaz, çıkmak zorunda kalınca da geniş kenarlı şapkasını geçirirdi başına. Renkli şemsiyesini de alırdı. (Bunlar, Vecihe hanımın birkaç kez giyip, kullanıp verdikleriydi) (Tango) diyorlardı anneme. Ben de (Tango)nun oğluydum. Sonraları bizden (Tangolar) diye söz ettiklerini işittim. Meşin yüzlü, hain bakışlı Dramalı çocuklarını sevmiyordum. Alay ediyorlardı. Bir akşam «Güneş kavuştu» yerine «Güneş battı.» deyince gâvurlukla suçladılar ve (Gâvur imam) damgasını vurdular. İlkelliklerinden, cehaletlerinden iğreniyordum.

Köye, Sahibinin Sesi Köpek Marka Borulu Gramafonu biz getirmiştik. Yemekten kalkınca borunun ağzını açık pencereye çevirir, (Sarı kordelam sarı/kahve olsam dolaplarda kavrulsam/Nisan Mayıs ayları) plâklarını çalardık. Halamın büyükoğlu Orhan'la ben sırayla gframafonun kolunu çevirirdik. Orhan'ın kardeşleri Lütfü ile İskender (Otuzaltı yaşında kanserden öldü) boruya dikerlerdi gözlerini, hayal ettikleri şeytanların boğazlarını sıkacağını düşünürlerdi korkuyla.

Evimiz gibi başka bir tepedeki ilkokula yazıldım. Beyaz kireçle badana edilmiş sevimli bir okuldu. Sağındaki geniş harmanda buğdaylarını, yulaflarını, arpalarını öğütüyordu köylüler.

Yazları, kızkardeşime adını koyduğum Mübeccel öğretmene kilomu aşan ağırlıktaki bakır güğümlerle su taşırdım her gün birkaç kez. Üç aylık emeğimin karşılığı üç liraydı. Boş durmuyordum hiç. Zeytin topluyor, tütün diziyor, değirmene, ormana gidiyordum. Üçüncü sınıfa geçtiğimde Dramalı Ali Rıza efendinin öküzlerini gütmeye başladım boğaz tokluğuna. Çarıklarımı ayaklarıma çeker, kıllı ekmek torbamı boynuma asar kızılcık sopamı omuzuma dayar, katardım önüme öküzleri. Akköy'le ortak meramız Küçükova'ya —otsuz bir meraydı— salardım. Bir gölgeliğe oturur, söğüt dal-

larından düdükler yapardım ve dudaklarım yara olana kadar öttürürdüm. Kuşlara at kılından kapanlarla tuzaklar kurardım. Kartallardan ,atmacalardan ödüm patlardı. Ya sopamı savururdum havaya ya da sık yapraklı bir ağaca tırmanırdım. Öğle sıcağı bastırınca sineklenen öküzler kuyruklarını bayraklaştırır, yönsüz koşmaya başlarlardı; ekili tarlaları çiğnerler, fidanları kırarlar, bataklıklara, koyu gölgeli dere içlerine sığınırlardı. Tarlaları çiğnenenler döverlerdi beni, anneme söverlerdi. Ağlardım, ölmek isterdim. Otlakların nerde olduğunu bilmediğimden öküzleri gereği gibi doyuramaz, karınları şiş görünsün de —aferin— alayım diye sık sık su içmeye zorlardım. Ayrıca pisleyecekelr de karınlarının şişliği inecek diye üzülürdüm.

Bir sürü acı olayı yaşadım. Binlerce böceğin, otun, bitkinin adını belledim.

Üçüncü sınıftayken Kenan dayım geldi bir yerlerden (Seksenaltı yaşında sefalet içinde öldü) «Toparlanın gidiyoruz.» dedi. Kasım ayıydı, hava buz gibiydi. Annem, babam, iki yaşındaki kardeşim Yılmaz, (Birbuçuk ay önce öldü, kırkiki yaşındaydı) ben, dayım; yakarıldığı halde köyde kalmakta ayak direyen babaanneme, enişteme, halam ve çocuklarına —veda— ederek vapurla İzmir'e gittik. Teyzemin ve ortanca dayım Behlül'ün (Kırk yaşında veremden öldü) suratsız, iç yeyici karısıyla oturdukları Eşrefpaşa'da tek odalı bir ev kiraladık. Bizi, zenginleştirme vaadiyle kandıran dayım, yağmurlu bir günde babamın paltosunu da alarak kayboldu. Kalakaldık ortada. Babamın işsiz gezdiği günlerde sığıntı gibi yaşadık, dayımın, teyzemin yardımlarıyla yıkılmamaya çalıştık, utancın ve zavallılığın acılarıyla kıvrandık. Derken babam, Mehmet Ali eniştemin (Kaç yaşında ve neden öldüğünü anımsayamıyorum) çalıştığı kömür deposunda bekçilik buldu, beni de Giritli bir kunduracının yanına çırak verdi. Dükkânı süpürüyor, eğri çivileri düzeltiyor, köseleleri ıslatıyor, kınnapları mumluyordum. Yoksul Meksikalılar gibi her öğle, naneli, biberli kurufasulye yiyordum, Girit şivesiyle sergilenen hikâyeler ilgimi çekiyordu. Eski savaşlar, eski serüvenler anlatılıyordu, Rumca şarkılar söyleniyordu. Böyle böyle kışı atlattık. Haziranda Bahribaba parkının önünde (Şaşal) suyu satan bir sucuya kapılandım. «Şaşaldan iiiç, buz gibi ,otuz iki dişine keman çaldırıyor.» diye bağırıyor, bardakları tıkırdatıyor, kar beyazlığındaki önlüğüm, aşçıların şapkalarının benzeri upuzun şapkam ve incecik sesimle susayanları başıma toplamayı başarıyordum. İşte bu sırada bütün kışı Giritli, Rodoslu ve Yahudi yosmalarla vur patlasın çal oynasın bir hava içinde geçiren Kenan dayım, mantar gibi bitti yerden. Babamın iti bile kudurtan şiddetteki sözlerine annemin acı sitemlerine kulaklarını tıkadı, alttan aldı, yaltaklandı, «Eski hesapları karıştırmıyalım, şimdiye bakalım.» dedi, Behlül dayımı da kervana katarak Manisa'ya doğru yola çıkardı. Nevin adlı dul ama çok zengin bir kadının çiftliğindeki tütün kırma, dizme, kurutma ve denkleme islerini üstlenmisti, bizimle birlikte kadın erkek karışık yüzlerce işçi çağırmıştı. Muradiye istasyonuna indik gece vakti,

Soldan sağa : Necati Tosuner, Rauf Mutluay, Orhan Kemal, Mehmet Seyda, Nuriye Öğütçü ve Buyrukçu.

bir tanıdıklarda sabahladık, tutulan bir arabayla bağların, incir ağaçlarıyla kaplı tarlaların arasından geçerek Çerkez köyüne Çerkez köyünün uzağındaki çiftliğin geniş bahçesinde kurulan barakalara yerleştik. Saat bir, birbuçukta kırılan ve küfelere konan tütünler, sabahları çardakların altında şarkılar, türkülerle diziliyor, dizilenler sırıklara bağlanıyor (ayna)lara sıralanıyordu kurumaları için. Yılmaz sıtmalanmıştı, karnı davul gibi şişmişti, ekmek kabuğundan başka bir şey istemiyordu. Ortak yaşama ilk kez tanık oluyordum. Bir kazandan besleniyorduk, emeğimizi üreticilikte kullanmanın zevkini tadıyorduk. Tanımadığımız kişilerle ilişkilerimizi pekiştiriyorduk. Ama ilişkilerin sıklaşması, dengesiz ve uyumsuz bir biçimde birbirinin içine girmesi, gelenekler ve anlayışlardaki zıtlıklar, gösterişçilikler, tutarsızlıklar sürtüşmeleri arttırıyor, herkesin içindeki gizli tutkuları, istekleri, eğitilmemiş ilkel duyguları döktürüyordu ortaya. Kavgalar, tartışmalar eksik olmuyordu. Bilinçsiz kitlelerin çözümleyebileceği iş değildi ortak yaşam. Ancak toplumsal bir uyum sağlanırsa, bireyselle toplumsalın ve bunların karakterindeki gerçeklerin ne olduğu bilinirse, insanlaşmanın yüksek bilincine ulaşılırsa, üretimle tüketimin sorunları kavranırsa olumlu bir sonuç alınabilirdi. Gözlüyordum kişileri. Davranışlarını, konuşmalarını, hangi durumlara eğildiklerini, tepkilerini inceliyor, belleğimi olaylar ve portrelerle tıkabasa dolduruyordum. Boş zamanlarda, romantik, duygulu bir adam olan Behlül dayımla birlikte Gediz ırmağına giderdik, bulanık ama hırçın suların akışını izlerdik, acurlar kopartırdık, Yılmaz'ın boyunu aşan iri ama tatsız karpuzları baltayla parçalayıp yerdik. Kenan dayım, her hafta yövmiyelerimizi muntazaman dağıtıyordu. Tabii bize biraz fazla veriyordu çektirdiklerinin bedelini ödercesine. Annem, babam paranın alınteriyle çoğalan değerini ve sıcaklığını hissedince neşelenmişlerdi. Bir sürü tasarının tadıyla sarhoş oluyorlardı. Köye dönünce tarlalar ve bir zeytinlik alacaktık. Kenan dayımla Nevin hanımın araları iyiydi. Sık sık çiftlik yapısının balkonunda oturuyorlar, çalışanalrı seyrediyorlar, bir şeyler içiyorlardı. Dedikodular ayyuka çıkmıştı. Nevin hanımla dayımın seviştiklerini gözleriyle görenler vardı. Ama biz övünüyorduk dayımın çapkınlığıyla. Nevin hanımla evlenmesini istiyorduk. Dayım

son zamanlarda Nevin hanımla seyrek buluşuyordu. Sinirliydi. Para isteyeni tersliyordu. Bir gün işçiler dayımı boşuna beklediler. Kaybolmuştu. Gene utançtan yerin dibine battık, kimsenin yüzüne bakamaz hale geldik. Dayımın paralarla kaçmasının sorumlusu bizmişiz gibi ortalıkta dolaşan suçlamalı sesler, yüreğimizi kanatıyordu. Neyse, Nevin hanım paraları ödedi, bir saniye durmadan İzmir'e koştuk, teyzemlere konuk olduk, kazandığımızı kısa sürede tükettik, yorgan, yatak ne varsa satıp savdık, vapura atladık. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Annemle babam bu korkunç sonuçtan ötürü birbirilerini gagalıyorlardı. «Kavga etmeyin, ölürüm sonra, kardeşim de ölür.» diye yalvarıyordum. Boyunlarına sarılıyor, yüzlerini, gözlerini, ellerini öpüyordum. Ertesi günü İstanbul'daydık. Yağmur dinmemişti. Tekrar vapur, Yalova... Yalova'dan yola çıktığımızda karanlık bastırmıştı, dere tepe aşarak, kurt, haydut, cin korkularıyla tirtir titreyerek ve iliklerimize işleyen yağmurla sırılsıklam olarak, üçbuçuk saatte köye vardık. Ben o gece hastalandım ve tam altı ay kendime gelemedim. Zatürre... Okula kabul ettiler yeniden. Babamla eniştem İstanbul'da, Tıp Öğrenci Yurtlarından birinde hademelik buldular yirmi lira aylıkla. (Orda yatıp kalkıyorlardı. Giyim, yemek içme bedavaydı) Cumartesi gelirler, pazar akşamı son vapurla dönerlerdi. Cumartesileri dört gözle beklerdik. Çünkü babalarımız gaz tenekeleri dolusu —şehir yemeği— getirirlerdi. Kıymalı kurufasulye, tereyağılı pilâv, pilâki, kızartılmış patates, kuru köfte, söğüş et, helva, tahin pekmez ve kabuklarını katık etmekten hoşlandığımız —has— ekmek, sevinçten çıldırtırdı bizi. Tenekelerin içine ayrı ayrı bölmeler yapmışlardı, o bölmelere koyuyorlardı yiyecekleri. Bazı paketlerde çorap, gömlek, ayakkabı, içlik bulunurdu; paketlerin açılması heyecanlandırırdı bizi.

İlk okulu bitirince —gidip gelme zorluğu ve köyde oturmamızın anlamsızlığı nedeniyle —İstanbul'a taşındık. Gene Beşikçi sokağında kimsesiz, yaşlı, beş kedili, odası kedi pisliği kokan Rum madam Katina'nın iki katlı ahşap evinin ikinci katındaki birbuçuk odayı aylığı dört liradan kiraladık. Yıl 1942 ydi. Dünya savaşı bütün şiddetiyle devam ediyordu. Karartma uygulanıyordu. Ekmek karneye bağlanmıştı, un, makarna ve unlu yiyecekler kalkmıştı ortadan. Karaborsa almış, yürümüştü. Bu arada annem boyuna doğurmuş, nufusumuz babaannemle birlikte dokuza varmıştı. (Babam çocukların çoğalmasıyla yol parasından kurtulacaktı) Karneyle verilen ekmek yetmiyordu, un bulabilirsek yüzümüz gülüyor, bulamazsak patates haşlıyor, kırık pirince kırmızı mercimek karıştırıyorduk. Yarı aç yarı toktuk. Kardeşerim he ran ekmek istiyor. «Yok» karşılığını alınca bas bas bağırıyor, ağlıyorlardı. Bu arada hem hayalimi gerçekleştirmek hem de yiyeceğin giyeceğin esirgenmediği bir kuruma girmek amacıyla Bursa Askeri okuluna basvurdum ama sağlık muayenesini kazanamadım. Sultanahmet sanat okulunun kayıtları kapanmıştı. Çaresiz, Yenikapı Ortaokuluna yazıldım. Okuldan çıkar çıkmaz koşa koşa eve geliyor, önceden hazırlanan sefer taslarını alıyor, Kumkapı yokuşunu tırmanarak Azak Sinemasının karşısındaki Öğrenci Yurdunda bekliyen babama uzatıyordum. Azdı yemekler. Beş dakikada tükeniyor, dişimizin kovuğuna gitmiyordu. Sırtımızdakiler, akrabamızın, iyiliksever komşuların merhametleriydi. Ayağıma Sümerbank'tan ikibuçuk [illegible] çift kundura ancak okula takunyayla gitmem (İki ay takunyayla gidip gelmiştim)müdür tarafından yasaklanınca, alınabildi. Ağzıma kimi sabah bir lokma koymadan okulun kapısından giriyordum. Ders süresince öğretmenlerin anlattıklarını dinlemiyor, hep açlığımı düşünüyor, çeşitli yiyeceklerle donatılmış sofraları hayalliyor ,masallardaki gibi iki tüy bulup tüyleri birbirilerine sürterek o sofraları gerçekleştirmek amacıyla gözlerimi yerden ayırmıyordum. Dualar ediyordum. Öğretmen «746 tahtaya!» deyince ısıracağımı tasarladığım bir dilimin tadıyla kalkıyor, put gibi duruyordum. Sıfırlar, birler, ikiler öğretmenlerimin not defterlerini süslüyordu. Teneffüslerde öğrencilerin oyun oynarken birbirilerine attıkları kum leblebilerini eğilip alıyor, helâda ya da bahçenin tenha bir köşesinde utana sıkıla yiyordum. Aşevlerinde gördüğüm, sokaklarda rasladığım bütün şişmanlara sövüyüordum, öfkeleniyordum. Hele bunlardan biri kahkahayla güldü mü cin ifrit kesiliyordum. Biz niye yoksulduk? Ötekiler niye varlıklıydı? Bu soruları gece gündüz soruyordum. Karşılıklar hep ayniydi ve inandırıcı değildi. «Tanrı öyle istiyor.» Neden ama öyle istiyordu? Biz ne suç işlemiştik ki açlıkla, yoksullukla cezalandırıyordu. İsyan ediyordum. Tepeliyeceğimi kestirdiğim iyi giyimli, sağlıklı çocukları döğüyordum. Duygularımda, düşüncelerimde patlamalar başlamıştı. Durumları eşeliyor, kişinin iç dünyasındaki gizleri açıklıyacak metinler üzerinde çalışıyordum. Sözcükleri yan yana diziyor, bir gerçeği, bir an'ı belirtecek cümleler yazıyordum. Şiir sandığım ama şiirle uzaktan yakından ilişkisi bulunmayan karalamalarımla övünüyordum. Yaşadığıma, yaşanana bakan gözlerim durmuş oturmuş bir şeyler koyabilirdim ortaya. Ama ne yol gösteren vardı ne bilinç. Ters bir çizgiyi izliyor, gırtlağıma kadar gömüldüğüm gerçeklerin baskısından sıyrılmaya, hiç deiğlse geçici unutuşlara itecek gerçek dışı ve can sız mısralara sığınıyordum. Ekmeksizlik büyük bir sorundu. Biraz geç kalınca fırınların önündeki kuyruklar uzadığından ve ekmek almam olanaksızlaştığından (çok zayıftım, kocaman bir kafa, yelken kulaklar ve bir yığın kemik) yani kalabalığın basıncına dayanamadığımdan annem, gece saat üçbuçuk-dörtte uyandırıyordu. Sokağa çıkma yasağı vardı ama Yenikapı'daki bekçiler ve fırın tanıdıktı. Gene de tenhayerlerden geçiyordum yürürken, bir ses duydum mu saklanıyordum kapıların karanlığına ve fırına ulaşıyordum. Fırındakileri kimi zaman ben uyandırıyordum. Kimi zaman hamur maya tutmamış oluyordu. Ekmek pişene kadar dokuz doğuruyordum. Sokaktaki ıssızlıktan, işçilerin bakışlarından, davranışlarından pireleniyordum. Bu nedenle elimde ya iri bir taş ya da kalın bir sopa bulunduruyordum muhtemel saldırıları geri püskürtmek amacıyla. Yatağında fostur fostur uyuyan ve oniki yaşındaki bir çocuğu düşüncesizce, sorumsuzca tehlikelerle, tuzaklarla

dolu İstanbul'un gecelerine atan babama ileniyordum, ağlıyordum, «Bekle, göreceksin, bir gün seni terkedeceğim.» diyordum. İlk ağız ekmeklerden birkaçını fileye koyup büyük bir yengi kazanmış gibi sevinçle odamıza çıkıyor, annemi dürtüyor, yatağıma uzanıyordum.

Bu deneyler bana ekmeğin değerini, kutsallığını ve yaşamda kapsadığı yerin en üstün bir yer olduğunu öğretti.

Bilmediğim bir nedenden ötürü babam Öğrenci Yurdundan ayrıldı. Bütün ayrıntılarıyla tanıdığımız —işsizlik— öz ve yan sorunlarıyla kemirmeye koyuldu evimizi. Günden güne sertleşiyorduk. Huzursuzduk, sinirliydik. çimizdeki birikmiş kızgınlıkları, tedirginlikleri yüksek sesle haykıran bir koro gibiydik. Üç ay mı dört ay mı geçmişti ki Kazlıçeşme'deki deri fabrikalarının arasında bulunan bir yağhaneye çağrıldı babam. Mezbahadan at arabalarıyla getirilen büyükbaş hayvanlarının ayaklarını ilkin bir yana yığıyor, kurtlanmasını bekliyor, arkadan odamız büyüklüğündeki kazana atıyor, kaynatıyorduk. Etler kemikten ayrılınca ve suyun üstünü dört-beş parmak kalınlığında bir yağ tabakası kaplayınca, ateşi söndürüyor, yağı tenekelere dolduruyor, lehimliyorduk. Bu yağlar nereye gidiyordu? Hangi alanlarda kullanılıyordu? Habersizdim. İş pisti ama parası çoktu. Yalnız ben memnun değildim öğleye kadar çalıştığım halde. Fabrikalardan uçuşan deri kokularıyla, çürümüş ve pişmiş etlerden dağılan kokulardan iğreniyordum. Midem bulanıyordu, öğürüyordum, bayılacak gibi oluyordum. Kazandaki yağsız suyu akıtıp dipte kalan et ve kemik parçalarını kürekle domuz arabalarına yüklerken sık sık kusuyordum. O gün bugün paça ve beyin yemem.

Durumumuz düzeliyordu, yüzlerimizden kaybolan gülümseme geri gelmişti; düşmanca ilişkiler ortadan kalkmış, sevgi, saygı varlıklarımızı yönetmeye, sözlerimize, davranışlarımıza yansımaya başlamıştı. Ama gel gelelim mutluluk kendisini bize lâyık görmüyordu, küçümsüyordu ve hemen —yanlış kapı çaldım dercesine— bırakıp kaçıyordu. Biz gözleri, beyinleri kör zavallılar, her saniye ona yaklaşmak, ona uzanmak ve yakalamak amacıyla çırpınıyorduk. Babam bir akşam «Yarın işe gitmiyeceğim.» dediö Donup kaldık. Gene kapılar aşındırıldı, gene yakarmalar, acındırmalar başladı ve Son Telgraf gazetesine girdi. Kapıcılık yapıyordu. Beni de Çemberlitaş'taki, şimdi yıkılan ve bir kısmı oto parkı yapılan bloka bağlı bir aşçı dükkânına soktu. İşçiler, ırgatlardı müşterilerimiz. Bulgur pilâvı ile kurufasulyeydi en önemli yemeklerimiz, bir de üzüm hoşafı. Öğleden sonra okula gittiğimden, Mehmet ustaya da sabahtan akşamlara kadar hizmet sunacak temelli bir adam gerektiğinden, üç ay sürdü çıraklığım. Beyazıt'taki Bulgar sütçüyle tanışan babam, «Pazartesi orda çalışacaksın!» dedi. Çarsıkapıdaki esnaflar, yoldan geçenler, polisler, öğrenciler süt içiyor, sütlâç, tereyağl ıyumurta yiyorlardı dükkânımızda. Ben erkenden kalkıyor, dükkânı açıyor, ortalığı temizliyor, servis yapıyordum içeriye ve dışarıya. Bulaşıkları yıkıyordum. Öğle üzeri

Buyrukçu arkadaşlarıyla Suadiye Kulüp Reşatta. Buyrukçunun yanında oturan Talat Kılıç

bir tramvayla Aksaray'a iniyor, son dersin —bitti— zili çalınca gene bir tramvaya asılıyor, ancak onda, onbirde eve dönüyordum. Daha önce belirttiğim gibi çok zayıftım, Alman kamplarında açlıktan ölenleri andırıyordum. Bulgar patronlarım da Giritli ustaya benziyorlardı, kurufasülye kaldırıyor, kurufasulye koyuyorlardı. Ama onlar yokken tahta bıçakla kestiği mtereyağ parçalarını, Üniversite lokontasının sürekli aldığı birbuçuk kilo kaymağın iki lülesini ekmeksiz yutuyordum. Taze manda ve koyun sütlerinden hiç aksatmadan birer litre, sini. Tahtakale'den sepete doldurduğum ve günlük yumurta diye sattığımız —tabut— yumurtalarından yedi sekiz tanesini, beyazıyla birlikte içiyordum gizli gizli. Gene Tahtakale'deki şekerciden tenekeyle aldığım gül reçelinden en az yarım kiloyu mideye indiriyordum... Bir yılda etlenmiş, güçlenmiş, gelişmiştim. Yüzümden kan damlıyordu.

İkmali veremediğim için orta okulun ikisinden belgeyle ayrıldım. Okul hikâyesi bitmişti çok şükür! Sütçü beslenme yönünden tam bir çiftlikti ama üstümü başımı donatmam gerekiyordu, bu da parayla olurdu. Son Telgraf gazetesine girdim, babamın yardımcısıydım. Onbeş yaşındaydım. Yazı yazılan, yazı konuşulan, çeşitli fikirlerin tartışıldığı bir yerde bulunmam, orta okulda şahlanan ama iş değiştirme nedenleriyle uyuyan —heves—imi canlandırdı. Yanlış yorumladığım, yaşamlarının kaynaklarında yanıldığım iç kıpırtılarımın en düzeysiz yönlerini maniler biçiminde (Yazdıkları benimkilerden bir gömlek üstün olan Suat Yalkın ve Ekrem Köprülügil'le birlikte) yayımlamak cesaretini gösterdim Kalplerin Feryadı, İstikbalin Sesi kitapçıklarında. İstikbalin Sesi piyasaya verildiği gün Tan Gazetesi yıkılıyor, kitaplar sokaklarda, alanlarda yakılıyordu.

Nizamettin Nazif, Aka Gündüz o kitaplar hakkında övücü sözler ettiler. Nizamettin Nazif'in «Okumadan yazmak marifet.» sözleri hiç çıkmadı aklımdan. Öldürücü, engelleyici sözlerdi bunlar. Tam tersi doğruydu. Kulağımdan tutup «Oku, çok oku, bu yazdıkların beş para etmez.» deseydi ve edebiyatın ne olduğunu anlatsaydı, kıraç topraklarda hazine aramıyacaktım. Çünkü kafamda tonlarca ham malzemeyi taşıyordum. Nice du-

rumlar yaşamış, nice deneyler edinmiştim. Onbeş yaşındaydım ama yüz yaşında ve durmadan devinen birisinin dünyadan aldıklarına eşti aldıklarım. Ama aldıklarımı nasıl kullanacağımı, ne için kullanacağımı, ne kazanıp ne kazandıracağımı kestiremiyordum. Tın tın öten boş bir teneke gibiydim. Okul kitapalrının dışında bir tek eli yüzü düzgün kitap okumamıştım. Oysa varlığımı zorlayan yazma dürtüsü, yeteneğimdeki volkanları patlatıyor, lâv püskürtüyordu. Derken, gazetelerdeki tefrikalardan bir şeyler devşirmeye başladım ve o tefrikaların paralelindeki aşklı maşklı romanların etkisinde kalarak berbat hikâyecikler ürettim. İlk hikâyem 1945 yılında basıldı adımla. Tanin, Yeni Sabah, Son Telgraf, Gece Postası gazetelerinde arka arkaya yayımlanıyordu. Cağaloğlu'nda ve mahallemde tanınmıştım. Bana yarı ciddi yarı alaylı (Muharrir) diye sesleniyorlardı.

Ve bilincimdeki perde hâlâ yırtılmamıştı. Edebiyatla ilişki kuramamıştım.

Yazarların odalarını silip süpürüyor, masalarının tozunu alıyor, çay, kahve söylüyor, cigara, köfte, şıra, boza, ekmek, simit alıyor. Anadolu Ajansına gidiyordum. Bankalara para yatırıp çekiyordum, depolardan çıkardığım bobinleri, mürekkep fıçılarını yuvarlıyordum. Etem İzzet Benice'nin (o da öldü) görüşmek istemediği kimseleri atlatıyordum. Abonelerin gazetelerini postalıyordum. Kapıcılık iş değildi aslında. Bir zenaat, bir meslek edinmeliydim. Yakışıklıydım, sesim güzeldi. Şarkıcılık için biçilmiş kaftandım. Semih Mümtaz S. adlı yaşlı yazara derdimi açtım. «Olur, Konservatuara kaydedeyim.» dedi ama kaydedemedi. Orta Okul mezunlarına açıkmış kapılar... Gazinocuların aralarına nasıl girilir, onu da bilmiyordum. Oysa bir şeyler olmak hangi araçla olursa olsun kalabalıklara seslenmek tutkusuyla yanıp tutuşuyordum. Bir kırıntı yetenekle ortalığı allak bullak edenlere gülen şans benim semtime uğramıyordu. Şinasi ustanın teşvikiyle makine dairesinde frezeciliğe başladım. Kısa sürede sadece frezeyi değil rotatifi de yönetecek duruma geldim, ustalaştım. Kardeşlerim büyüyordu, hem evin ihtiyaçları hem de kendi ihtiyaçlarım artıyordu. Para yetmiyordu. Süleymaniye'deki Askeri Basımevinde pedalcılık boştu. Başvurdum, alındım. Gece gazetede gündüz basımevinde çalışmak yorucuydu, ağırdı iki saat ya uyuyor ya uyumuyordum ama bu iki işi yürütmek zorundaydım. Hikâyelerim boyuna yayımlanıyordu.

Mahmut Yesari'yi, Aka Gündüz'ü, Nizamettin Nazif'i, Osman Cemal Kaygılı'yı, Rıza Tevfik'i, Suat Derviş'i, Nezihe Muhittin'i, Hatemi Senih Sarp'ı, Oktay Verel'i, Murat Sertoğlu'nu, Halit Kıvanç'ı, Haluk Cemal Beydeşmen'i, (Mahkeme Koridorlarının yazarı) Hüseyin Şehsuvar'ı ve daha bir sürü yazarı tanıdım. Son Telgrafla bozustum, Tasviri Efkâr gazetesine geçtim. Esat Mahmut Karakurt'un bir romanı tefrika ediliyordu ve tiraj onüçbin gibi yüksek bir sayıya ulaşmıştı. Ateş gibi bir işçiydim. Sol elimi yaraladım Zihni ustanın ukalâlığı yüzünden; işaret parmağımın dibinde frezenin çelik matkabı derin bir delik açtı. 28 Ekim'i 29'a bağlıyan gece, sabaha karşı Zihni ustayla kavga ettim ve ceketimi kaptığım gibi yallah!

Askeri Basımevinde rahattım. Pedalcılığı bırakmış, baskı makinelerinde çalışmaya başlamıştım. Sayfaları düzenliyor kâğıt vericiliği yapıyor, makinenin arkasındaki tahtada hikâye müsvetteleri karalıyordum.

Savaş bitince sıkıntıdan ve korkudan sıyrılan İstanbul zenginleri eğleniyor, yetişkin çocuklarını evlendiriyorlardı görkemli düğünlerle. İşte bu dönemde Beyoğlu'nda tanıştığımız bir delikanlının uyarmasıyla —düğüncülüğümüz başladı. Çocukluğumdan bir şey anlamamıştım, çocukluk nedir bilmemiştim ama delikanlılığımın tadını çıkarıyordum. Tam beş yıl serüvenden serüvene koştum. Üç arkadaş, lâcivertlerimizi sırtlarımıza çekiyor, yakalarımıza da (yüksek okul rozetlerinin yanına) gelin tellerinden birer parça iliştiriyor. Taksim'e çıkıyorduk. Perapalas, Tokatlıyan, Park Otel, Belediye Gazinosu, Ordu Evi, bizden soruluyordu. Yalnız, pastalı, limonatalı düğünleri es geçiyor, her çeşit yiyeceğin, içeceğin sebil olduğu birinci sınıf düğünlere gidiyorduk. Birinci sınıf düğünler sabaha kadar süren düğünlerdi ve büfe birkaç kez açılıyordu. Çağırılmıyorduk, davetiyemiz yoktu, asalaktık... Ama eli yüzü güven veren, konuşmasını beceren, kibar davranan kişiler olduğumuzdan ve en ön masalara oturduğumuzdan kimse bizden kuşkulanmıyordu. Ayrıca gelin ve oğlan taraflarının birbirinden sanması gibi bir avantajımız da vardı. İçiyor, dans ediyor, kızlarla, kadınlarla ilişki kuruyorduk: Düğün dağılırken bize yakınlık gösteren garsonlara ceplerimizde taşıdığımız gazeteleri, kesekâğıtlarını uzatıyor, etleri, pastaları doldurtuyor, evlerimize götürüyorduk. Çiçek sepetlerini de götürüyorduk.

Fotoğrafçılara poz veriyor, başlarımızı gelinle güveyin omuz başlarından uzatıyor ya da akrabalarının topluluklarına katılıyorduk. Binlerce resmimiz albümleri süslüyor şimdi ve —onlar— bizleri tanımak için uğraşıyor olmalılar.

Her gece sarhoştuk.

Bizden başka asalaklar da belirmeye, isin tadı tuzu kaçmaya başlayınca son verdik düğüncülüğe.

Askerliğimi Erzurum'la Erzincan'da yaptım. Otuz ay.

Makinistlikten hoşlanmıyordum. Ağır ve pis bir işti. Hafif, yazarlığımı verimli kılacağım bir iş bulmadan yerimden kıpırdamamaya karar verdim. Bu arada deniz kıyılarında, Şehzadebaşındaki külhanbey kahvelerinde sürttüm durdum.

O hafif iş bir türlü ufukta belirmiyordu.

Mavnalardan odun, kömür çektim. Maçka'daki bir apartmanın inşaatında işçilik yaptım, harç taşıdım, beton kırdım, kalorifer taktım. Sonradan Cemal Süreya'nın uzak akrabası olduğunu öğrendiğim Hasan Basri Bican'in Hal'de bir ay defterlerini tuttum. Anlaşamadık. Gazete Bayii Hasan Kazma'nın adına Son Telgraf gazetesini dağıttım, ordan gazetenin İdare'sine atladım ve Mustafa Baydar'la tanıştım. (O da öldü) Kemal Sülker'in uyarısını, gerçek bir edebiyatın nerede, kimler tarafından yapıldığı konusundaki yardımlarını anmam gerekir. O. Henri'nin (Bolivar İki Kişiyi Çekemez) kitabını Kemal Sülker'in salık verişiyle okudum ve yıllarca bilincimi gölgeliyen perde kalktı. Gördüm. 1953 yılıydı. Yazarlığa yeniden başladım eskiyi silerek. Hikâyelerim artık Yeditepe, Yenilik, Yeni Ufuklar, Mavi, Seçilmiş Hikâyeler dergilerinde, Akşam ve Vatan Gazetelerinin sanat eklerinde yayımlanıyordu. Pazar magazininde de yazdım Adli Moran yönetirken. Yönetim değişikliği olunca üç tane çok beğendiğim hikâyem kayboldu. Türk Dili dergisine gönderdiğim altı yedi hikâyeden ses seda çıkmadı bugüne kadar. (Benim için yepyeni bir çalışmanın ürünleriydiler) Askerlikte geçirdiğim bir yılı, günü gününe sergiliyen ikiyüz elli daktila sayfalık ilk romanım da yoklara karıştı.

İşsizlik yakamı bırakmıyordu. Ama ben hep arıyordum. Gazetelerdeki iş ilânlarını izliyordum. Gidiyordum işçi arayanlara, eli boş dönüyordum. Sinirlerim gergindi; bir yeri soymayı, varlıklı birinin yolunu kesmeyi düşünecek kadar dengem bozulmuştu. Toprak Mahsulleri Ofisine, İ.E.T.T. İşletmesine (Tramvay biletçiliği ya da vatmanlık yapacaktım. Yiyeceği, giyeceği vardı ve kapalı bir yerdi) Orhan Hançerlioğlu'nun salık vermesiyle başvurdum. Askerlikte bellediğim daktiloya güvenerek Devlet Kitapları'na mektup yazdım.

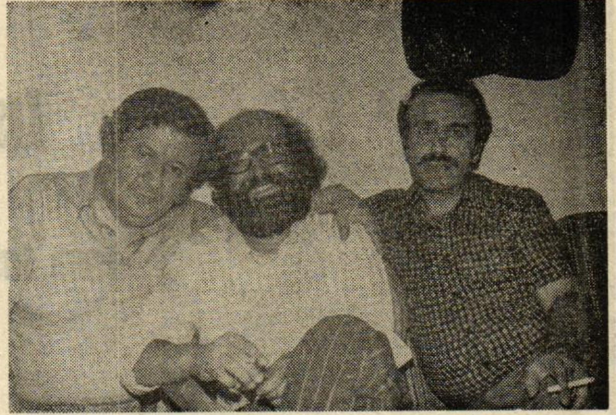
Sonunda Toprak Mahsulleri Ofisi'ne girdim 1954 yılında 1970 de de malûlen emekliye ayrıldım.

Mehmet Ali Aybar'ın başkanlığına getirildiği İşçi Partisi'nin ilk üyeleri arasına katıldım arkadaşım Talât Kılıç'la.

Hikâyelerim hakkında iki kez kovuşturma açıldı.

12 Mart'ın —Bayloz harekatında— Davutpaşa'ya götürüldüm.

1956 da ilk kitabım (Katran) çıktı. Onu, 1957 de (Acı) izledi. 1959 yılında (Korkunun Parmakları) Ataç kitabevince yayımlanınca ve Dost Dergisinin açtığı —yılın en beğenilen kitabı— anketinde birinci seçilince, durumun değişti. Yirmibeş-otuz yazı yazıldı. Hepsi de (Korkunun Parmakları)nı göklere çıkartıyorlardı. Yeni bir hikâye tarzının öncüsü diye nitelendiriliyordum.

Buyrukçu, Nur Subaşı ve Remzi İnanç'la

Tahir Alangu, «Yepyeni bir tarz.» diyordu. Bu yaygınlaşan övgüden ve sınırsız teşvikten aldığım güçle yazdığım kitabı, 1961 yılında Aziz Nesin'in kurduğu Düşün Yayınevi yayımladı (Bulanık Resimler) ve kitap 1962 yılı Türk Dil Kurumu ödülüne lâyık görüldü. (Fazıl Hüsnü Dağlarca «Yoksuldu. Acıdım da verdirdim odun, kömür alsın» diye bir takım dedikodular yapıyormuş. Dedikodu diyorum ama belki de gerçektir. Gerçekse ödül kulislerinde dönen dolaplara dikkat edilmelidir.) Çan Yayınlarından çıkan Kuyularda) Otağ dergisinin anketi sonunda —yılın kitabı— seçildi. (Cehennem) Dönem Yayınevince basıldı. 1967 yılında Habora Yayınevinin bastığı (Kavga) 1968 yılı Sait Faik ödülünü aldı. 1969 da Habora'dan (Gürültülü Birkaç Saat) 1970 de E Yayınevinden (Bir Olayın Başlangıcı) 1972 yılında (Mağara) çıktı. Günlüklerimin bir bölüğü 1976 yılında (Arkası Yarın) adı altında Koza Yayınevi tarafından yayımlandı.

Yeniden yazdığım ve iki uzun hikâye eklediğim (Kavga)nın ikinci basımı Okar Yayınevince yapıldı.

Hikâye, roman, günlük ve rüya türleri üzerinde çalışmaktayım.

Hikâyelerimden bazıları Almanca, Rusça, Bulgarca ve Lehçe'ye çevrildi.

Olaylarla geçen yaşamımdan küçük bir kesit bu. Bir de yazmadığım, yazamadığım bir bütün, bir öz var. İşte benim yapım, sanatçı kişiliğim o yazmadığım, yazamadığım bütündedir... Belki bir gün, gün ışığına çıkartırım ve (Ciltlere sığmayan bir roman) olur.

Yalnız şunu belirteyim. Kendimi edebiyata adadım, edebiyatla karıştım, bir gövde, bir ruh oldum. Yaşamım edebiyatla anlamlı, edebiyatla güzeldir.

Edebiyatsız bir Dünya, edebiyatın önemsenmediği bir evren, yaşanılır gibi değildir.

Kasaba

Osman Serbat Erkekli

gecenin şiiri kalem değiştirdi
yıldızları unutarak
karanlığın terkisinde
ay
atlıkarıncaya binmiş gibi
ama dalgalar
gidiyor kanadında bulutların
geceyle gündüz boşandığından beri
uykusuz bekçisi kıyıların

ne balıkçı cesetlerini
ne de Stelyanos Hrisopulos gemisini
geri getirdi
karanlığında beyaz balinalar taşıyan
ve köpüğüne
ve köpüğüne
sevişen martıların konduğu dalgalar

işte rüzgâr
elini çekti sokaklardan
yerde martı cesetleri
ve ben
tutmuş gidiyorum
suskunluğun tasmasından

güneş yıldızları
köpükler kıyıları boğduğunda
ne renk ne koku ne rüzgâr
bir kadının artık
gecelikle suladığı iki saksı gibi
acının sonsuz ikiye bölündüğü sabah
dönüşsüz balıkçılarla dolaştı
damarlarımda hasret

anılar var elbet

kapımda yalnızlığın çilingiri
boynuzlardı bir boğa
odamdaki gülleri
ayaklanır saçlarımdan siyah
birer ayna olurdu ellerim

ey yalnız seviştiğim odalar
sakla çocukluğumu
çeyizinde taze gelinlerin

acılar var örneğin

o
göğsüne kuru yapraklar iliştirdiğim gelin
çağrısız düğünlerde ben
yaşlı öğrencisi oldum tedirginliğin

ah hüznün ve yalnızlığın
bayram olduğu yıllar
ve önünden
kuşların üzgün geçtiği
dağ silsilesi

yazıyor «kasabanın sesi»
başka kentler
uzak ülkeler olduğunu
yazıyor durmadan
yazacak elbet

ey alınmamış oyuncaklarımın satıldığı dükkân
ey yaralı hayvanlar gibi koşturduğum kasaba
sakla
çeyizinde taze gelinlerin
sakla çocukluğumu ilelebet

KESİT

KİTAPLAR

Nazım Hikmet Üzerine İki Kitap

«Nazım Hikmet'in Şiiri» (1), Afşar Tirmuçin'in Nazım'ın şiirini, ilk kez yaşamından değil de, şiirinden kaynaklanarak, incelediği kitabının adı. Yazar incelemesini giriş, üç inceleme bölümü ve sonuç bölümlerinde toplamış.

Giriş bölümü «Dehanın Yalnızlığı, Dehanın Toplumsallığı» adını taşıyor. Bölüm, şiirsel bir deneme niteliğinde ve kitabın en özgün bölümü bizce. Genelden özele gelgitlerle yazar, Nazım Hikmet gibi bir dehanın yalnızlıktan toplumsallığa nasıl ulaştığını, yaratıcılığının nasıl yaşamından kaynaklandığını ortaya koyuyor. Bölüm, sonraki incelemelere de ışık tutuyor.

Birinci bölüm şiirlerini gelişim çizgisine göre ele alıyor ve saptamalarda bulunuyor. İlk şiirlerindeki kendi sesini oluşturma yolundaki ipuçları, büyük şiirlere ulaşma yolunda gerçekleştirdiği (şiirin öz ve biçimindeki) devrimin kaynakları, büyük şiirler verdiği 1925 - 1938 yılları arasında yaşamının yapıtları üzerindeki etkisi, 1938 - 1950 hapislik yıllarının sanatına yansıması, 1950 1963 arası son dönemi olarak nitelenen yıllarda yurdundan ayrı kalışın sanatına getirdiği olumlu ve olumsuz etkiler bu bölümde inceleniyor. Özellikle son dönem şiirleri üstüne haklı eleştirilerde bulunuyor yazar. Doğruluğu yanında, bir dehanın efsaneleşmesine ve değerlerinin tabulaşmasına karşı, ilk kez yapılmasa bile, Nazım Hikmet'in gerçek yerini kazanması açısından ,olumlu bir gelişme bu eleştiriler.

İkinci bölüm, şairin destanlarını aynı gelişim çizgisi içinde gözden geçirmekte. Destanların yaratılması da Nazım'ın tüm yaşamına yayıldığına göre, bizce bu bölüm ayrı bir bölüm olmamalıydı, her ne kadar incelemeye bir kolaylık getiriyorsa da.

Üçüncü bölüm özel bir sorunsala ayrılmış: «Temaların Ayrıştırılması», Nazım Hikmet'in her şiirinde temanın nasıl berrak ve bütünleyici olduğu, son şiirlerinde görülen bazı sapmalara karşın, yaşamı boyunca bu açık oluşa, nasıl önem verdiği anlatılıyor bu bölümde.

Sonuç bölümünde, yine şiirsel bir dille, Nazım'ın tarih görüşü, yaşamı kavrayışı, insan yanı ve tüm bu yönleriyle nasıl çağın adamı olduğu anlatılıyor.

Nedim Gürsel, «Şeyh Bedreddin Destanı Üzerine» (2) geliştirmiş incelemesini. Gerçekten de günümüze değin Nazım'ın eserleri üzerine ayrıntılı bir araştırma, inceleme yapılmamış olması, hele bu konuda verilmiş ilk sanat yapıtı olması açısından özellikle bu destan için, oldukça şaşırtıcı. Ne denli gecikilmiş olsa geliyor.

Özellikle tarihselin şiirleştirilmesi ve geleneğin çağdaş yorumu üzerine yoğunlaştırıyor incelemesini da Nedim Gürsel bu işin üstesinden Gürsel. Bu arada Osmanlı toplumunu da irdeleyerek hareketin ideolojik özelliklerini, toplumsal niteliğini saptıyor, bu konudaki tartışmaları da toplıyarak. Nazım'ın ölü ve yaşamayan bir gerçekliği, belgelerden yararlanarak şiirin dünyasında dille nasıl yeniden canlandırdığını açıklıyor yazar. Hangi kaynak eserlerden nasıl yararlanmış olabileceğini de inceliyor.

Önemli saptamalar da yapıyor Gürsel. Nazım'ın Şeyh Bedreddin hareketini salt ilkel topluma dönüş özleminden kaynaklanıyor olarak görmediğini, fakat bunun ötesinde yorumlayarak, Sovyetler Birliği'nde başlatılan tarım hareketinden de yararlandığını, yapıtı yazarken o süreçten etkilendiğini saptıyor. Geçmişi çağdaşa bağlama ve yaşayandan etkilenme, sonradan Nazım'ın da belirteceği gibi, örneğin Bedreddin'in yüz yapısının Lenin'e benzer biçimde betimlenmesine kadar varmış. Nazım çok boyutlu bir geleneksel sorunsalı, bu boyutları yitirmeden, güncel evrensel olana bağlayabilmiş. Emekçilerin altında birleştikleri bayrağın bugün için enternasyonalizm bayrağı olduğunu görmüş. Ayrıca Nazım, ayaklanmayı yürütenleri ütopik bir insancıllık içinde göstermeyip, egemen ve sömürücü sınıflara karşı ezilenlerin de devrimci şiddet uyguladıklarını (dolayısıyla uygulamaları gerektiğini) yansıtmış.

Gürsel, dil ve şiirin öteki ögelerinde de Nazım'ın içinde olduğu çabaları incelemiş. Şiir dilini nasıl geleneksel çağrıştıracak biçimde oluşturduğunu, dilin yükünü nasıl evrenselleştirdiğini, gerçekte varolan ama hissedilmeyen bir biçimi Nazım'ın nasıl amaçladığını ve gerçekleştirdiğini örneklerle açıklıyor yazar.

İncelemenin son bölümünde, Nazım'ın destanı yazarken yararlandığı dış kaynaklı eserlerden de sözediliyor ve Avrupada, aşağı-yukarı aynı tarihlerde gerçekleşen Şeyh Bedreddin hareketiyle koşut hareketler karşılaştırılıyor. Nazım'ın bu destanının diğer yapıtları üzerindeki etkisi de inceleniyor ve şiirlerinden örneklerle, Onun Şeyh Bedreddin hareketini Anadolu kurtuluş hareketleri açısından önde gelen bir örnek olarak gördüğü gösteriliyor.

Afşar Timuçin'in «Nazım Hikmet'in Şiiri» adlı denemesinde gördüğümüz ilk özgün Nazım değerlendirmesinin, Nedim Gürsel'in «Şeyh Bedreddin Destanı Üzerine» kitabıyla daha genişlemesi, oldukça gecikmiş bir görevin, Nazım'ın ve yapıtlarının tüm yönleriyle değerlendirilmesinin yolunda bir adım, üstelik oldukça iyi, günümüz ozanlarına da ışık tutacak geniş bir adım olarak görünüyor bize. Nazım'ı en iyi anma biçimi, onu kitlelere tüm yönleriyle kazandırabilecek böylesi ürünler vermektir işte.

Yunus GÜLER

1) Nazım Hikmet'in Şiiri Afşar Timuçin. İnceleme Kavram Yayınları, 1978 156 sayfa, 30 TL

2) Şeyh Bedreddin Destanı Üzerine Nedim Gürsel, İnceleme Cem Yayınevi, 1978 114 sayfa, 20 TL

Gökovanın Yalazları

Sanat uzun bir maraton koşusudur. İpi göğüsleyebilmek için yetenekten ayrı olarak sabır, direnç de ister.

«Gökovanın Yalazları, (1)» böyle bir direncin sonucu kitaplaştı. Geç kalarak, belli zorluklar ve deneyleri aşarak önümüze geldi.

Bir kitap için son sözü söylemek zordur elbette. En doğru yargılar, zaman süreci içinde verilecek olan en son yargılarda olacaktır. Yanılmalar pahasına da olsa, bugün için söyleyecek sözümüz olmalı:

Kitap, onbir öyküden oluşuyor. Özcan'ın öykülerinde büyük bir konu birliği görülüyor. Bu öyküleri kalın çizgilerle ikiye ayırmak olası:

1 — Çocuk çevre.

2 — Köy/kent.

Bilinç, maddî çevrenin bizde yansıması olduğuna göre, doğal saymak gerek bunu, Yazarın yaşadığı çevre, iki kümede topladığımız çevredir. Öykülerin bu çevrelerden yansıması, yazıların gerçeklik kazanması açısından büyük önem taşımaktadır.

«Islığımda Türküler, Alman İşi, Yenilenmek, Hıdır, Öte Yakadaki Tutsak» çocuk çevrenin ürünleridir.

Islığında Türküler : «O günün ötekilerden ayrıcalığı yoktu. Gene başbaşaydık. Anamla, (...) Devrisi gün sınav vardı. Coğrafyadan." gibi tek sözcüklü tümcelerin kopukluğu yanında; «Sevecen bir kol, ağrılı bedenimde gezinen ana elleri. Yanık, ezik, uzak bir yayla ağıdı kulaklarımda. Alnımın yanığına, yüzümün sarısına vuran bir kuş kanadı, koyak yeli. Dudağıma dokunan soğuk bir göze suyu, «oğul, n'oldu sana sesiyle» dağlaşmış bir baba yakınlığı...» gibi şairanelik yüklü tümceler. Gereksiz ara başlıklar. İnandırıcılıktan uzak düşen olaylar... Tüm bunlar başarısız kılıyor öyküyü. Yazar, erincini haklı direncinde bulan yoksul çocuğu arkalamamızı istiyorsa, bu tavrı yaratacak olan koşulları biraraya getirmek zorundadır.

Düz bir öykülemeyi, mekanik ve tekdüze anlatımı «Almanya İşi» adlı öyküde de görüyoruz. Yine inandırıcılıktan uzak düşen konular, röportaj kuruluğunda yığma satırlarla karşılaşıyoruz.

«Gökova'nın Yalazları» aceleye gelen bir kitap olmadı. Belli deneylerden, dinlenmelerden, sınavlardan (Sabahattin Ali ve Antalya Festivalinde derece alan iki öykü var içinde) geçti. Dinlenip arınması gerekirken bu tortular niye? «Arada bir ekleyiniz, ama çoğu zaman siliniz» diyen Boileau'na yeniden hak vermek elde değil. Öykücülüğüne bir umut olarak baktığım Özcan, bu tür öykülerin çoğunu, silerse daha doğru hareket etmiş olur kanısındayım.

Yine «çocuk çevre»nin ürünlerinden olup, bu çizginin çok üstüne düşenler var. Çoğunluğunun zorluklarını, acılarını, bir başka simitçi çocukta yaşadığı «Yenilenmek». İki başlı, çatal olmanın kusurlarını taşımakla birlikte; «...İyi mi ettin kötü mü, anlamam ya, madem yazıcılığa geçtin Hocam, bundan geri yapacağım hediye yerine geçer, her bir nimete de ilaç tutulur bir şeydir. (...) Gayri öyle bir döktür ki yazıyı, değme ilaç yanında yaya kalsın» dediği çarpıcı, gerilimli «Hıdır». Kısa, yüklemsiz tümcelerde, şiirsel duyarlıklarda yoğunlaştığı için Türk Dilinde yayımlandığı zaman da sevdiğim, ama sakatlığıyla sınıfsal bakışı şaşılaştırdığı için katılmadığım «Öte Yakadaki Tutsak».

«Çocuk çevre» nin dışında, ikinci kümeyi köy/kent ilişkileri oluşturuyor. «Paşagil,» «Burda Ölelim, Burda Yunalım», «Gökova'nın Yalazları», «Çardağı Çattık», «Mestan Usta», «Topyeri» bu tür öyküler arasında sayılabilir.

«Paşagil'in Salih», kendisini ünlü bir deniz paşasının torunu sanır. Kahvede otururken, köy meydanında volta vururken, Akdeniz'in köpüklü sularına bakarken, hep dedesini (!) yaşar, dedesini duyar. Bu arada deniz kıyıları yağmalayıp tatil köyleri kurulmaktadır. Afuru-tafuru bol Salih'e ise, Paşa dedesi için dikilen anıtın gölgesi düşmüştür... Salih, mezar taşlamaya başlamıştır. Onun penceresine vuran bilinç ışımasıyla öykü son bulur.

«Burada Ölelim, Burada Yunalım», köylülükten kurtulup işçileşmeye çalışan insanlarımızın öyküsü. Bir ayağı köyde, bir ayağı kenttedir bu

insanların. Yani yarı-proleter... Yani sanayileşme sürecine giren ülkemiz halkının işçileşme gerçeği... Kentin sorunları ne denli sıkıştırıp ezse de onları, dönüşü olmayan toplumsal akışın içine düşmüşlerdir bir kez. Kentte ölecekler, kentte yunacaklardır. Ne demişti koca Yunus: «Kastım budur; şehre varam/Feryad ü figan edem.» Bunların feryad ü figanı da kentte sürecektir artık. Ama bu feryad ü figan bizi fazla etkilemiyor nedense? Sallayıp sarsmıyor yerimizden...

«Çardağı Çattık», «Mestan Usta» adlı öyküler, kapalı ekonomi olmaktan kurtulan köylerimizin yeni insanını, toplumsal değişmenin doğaya yansıyışını yine köy düzlemi içinde veriyor.

«Gökova'nın Yalazları» öz ve biçim yönünden özgün ve diri bir öykü. Söz mıymıntılıkları, sayrı bir bedenin cansız devinimleri yerine, görkemli bir dinamizm hakim. Satır satır ilerlerken öykünün gerilimi artıyor, sürükleyip götürüyor okuru. Gerilim, salt erek olarak alınmayıp, öykünün dokusunda eritildiği için onun dışına düşmüyor. Öyküyle özdeşleşiyor. Yaşam dramatik bir yapıya zorlanmayıp, onun dramatik yanından yola çıkıldığı için yapaylık taşımıyor. Aç kalınca yavrularını yiyen kedi gibi, evsiz kalınca kendi evini yakan gencin öfkesinde —acısında değil— buluşturuluyor okuyucu. Gencin başkaldırısı biraz nihilistçe. Başkaldırının bu tekil yanını yargılamak istiyorum. Ne ki tam bilinçlendirilmemiş, örgütlendirilmemiş toplumların gerçeği değil mi tekil başkaldırı? Öyleyse her şey imgemizin istediği gibi değil, biraz da yaşamın kendisi gibi olacaktır, diyorum.

«Topyeri», halk/devlet çelişkisini vurgulayan bir öykü. Özcan, yine orman köylüsünün sorunlarıyla çıkıyor karşımıza. Öğretmen, bilinç taşıyıcı,. Köylü, pratiğin içinde. Öncülük, ağırlık halkta. Savaşımın sonucunu belirleyen onun kitlesel gücü oluyor. Halk, tarihsel kurtuluşa değil ama, sosyal savaşımın demokratikleşip kitleleşmesine doğru büyük bir adım atıyor. Özcan, köy/öğretmen kökenli birçok sanatçıda görülen yanlışlığa düşüp, öğretmeni idealize etmiyor. Populist ve bireyci eğilimlerden öyküyü kurtarıp kitleleştiriyor. «Gökova'nın Yalazları»ndan bu yönüyle ayrılıyor, ondan daha ileri toplumcu bir boyut kazanıyor. Yer yer Hanifana'nın söylevciliğine, imge ve iç konuşmaların teknik aksamalarına karşın, kitabın en önemli öykücü «Topyeri».

Son yıllarda toplumcu - gerçekçilik adına küçük-burjuva kökenli sanatçıların yarattığı bireyci, kaçak, boğuntulu, soyut... öykülere güçlü bir tepki oldu «Gökova'nın Yalazları.»

Değişen toplumun iç dinamiğini verişiyle, ayrıntılarla (epizotlarla) öyküyü besleyip derinleştirişiyle, yaşayan canlı dile hakimiyetiyle bir umut olarak çıkıyor karşımıza Celal Özcan.

Yeni öykülerini yukarda söylemeğe çalıştığımız eksiklerden kısa sürede arındıracağına inanıyoruz. Özcan'ın, maraton koşusunun çoksoluklu atleti olacağına da...

(1) Gökovanın Yalazları Celâl Özcan, Öyküler Okar Yayınları, 1977.

Mehmet Güler

ANI

37 Yıl Sonra H. İ. Dinamo

Türk edebiyatı ve sanatı tarihine adını alınteriyle, çileyle, büyük çabalarla yazdırmış olan değerlerimizden Hasan İzzettin Dinamo'yu tam 37 yıl önce tanımıştım. Ama nasıl bir tanımaydı bu? Bugünedek karşıkarşıya, yüzyüze gelmeden, fakat kesin bir dünya görüşü, ruh ve yaşam anlayışı benzerliğiyle...

1941 yılında kendilerini daima saygıyla andığım ve anacağım Suat Derviş, eşi Reşat Fuat Baranerle Yeni Edebiyat adında 15 günlük bir sanat, edebiyat, fikir gazetesi yayınlamaya başlamışlardı. O yıllarda üniversite öğrencisiydim, özüne (şiire) büyük bir tutkuyla bağlıydım bugüne dek olduğu gibi... Aralarına en genç bir arkadaşları olarak katılmıştım. Her hafta değilse bile 15 günde bir Suat Dervişlerde yapılan toplantılara, tartışmalara katılırdım. Yaratılışıma eklenen gençliğin verdiği bir çekingenlikle bu sohbet toplantılarında düşündüğüm sorulmayınca söze karışmamaya özen gösteriyordum. Yeni Edebiyatın koleksiyonunu karıştırınca da görülüyor ki pek çok sanatçımız, yazarımız bu toplantıların devamlı izleyicisiydiler. Bu arada yaşlı şişmanca, saygın bir bayan da aramıza sık sık katılır, bir köşede konuşmaları dinlerdi, Saygındı, saygı görürdü, çünkü günün genç, değerli ozanı Dinamonun kayınannesiydi. O yıllarda bu genç değer cezaevinde çilesini çekiyordu, ama yine de boş durmuyor, yazıyordu. Gerçekte yaptığımız toplantıların amacı dergiye konacak yazıların eleştirisini yapmak, özeleştirilerle işin daha derinlerine inmekti. Bunun içindir ki o dört sayfalık gazete yüzeysel kalmadı, bir özü oluşturdu. Anımsadığıma göre Dinamonun öznüleri zevkle, heyecanla okunur, beğenilirdi, ama o güzelim Anadolu tutkusunun yanına katılan mitolojik terimler ,isimler —nedense— biraz yadırganırdı. Suat Derviş ablamız tatlı kahkahalarından birini atar, bunların okuyanlarca anlaşılmasını, bilinmesini dilerdi.

Sohbetler öylesine yararlı, olgun, akademik düzeyde, içtenlikli geçerdi ki saatleri unutur, kışın yağmurunda, karında kaynanasıyla, ki şimdi yaşamını yitirdiğini sanırım, son tramvaya zor yetiştirdik. Bazan konuşa konuşa, daha doğrusu dertleşe dertleşe büyük bir durağa dek yürürdük, zira buralarda araç bulmak daha kolay olurdu. Ben Beyazıtta inerdim, yaşlı ama yürekli bayan yolunu sürdürürdü.

Bana bu «gıyabî» yakınlığı anımsatan değerli sanatçı ozanın Türkiye Yazıları'ndaki şiiri oldu. Kaldı ki Dinamo, salt ozan değil, değerli bir tarihçi, incelemeci, romancı olduğunu da kanıtlamıştır. Daha o yıllarda «Ben, denizlerin yürüyüşünü severim —Hürriyete doğruysa eğer— Devrile devrile gidişini okyanusların. Ben, zafer şarkılarıyla —Yıkılmasını bekliyorum göklerin— Tiranın demir dizleri bükülür —Hürriyet şarkısı önünde kütlelerin!— Ben, Arkadyayı ve İkoryayı düşünüyorum. Ve lotüs kokan İkorya rüzgârlarının Caddelerimizde esmesini!» diyebilen Dinamo şu yıllarda aynı özlemin tutsağı olsa gerektir... Hürriyet Şarkısı adlı özününde «Şair olmuşsam hürriyet —Yalansız, riyasız söylüyorum— Senin aşkından olmuşum! —En son şarkımda seni söyliyeceğim: Bir emperyalist tankı altında— Şair yüreğim ezilirken. —Veya Dünyanın en güzel bir sabahında— Kurşuna dizilirken» diyen Dinamo'nun geçende bir grup genç tarafından yolunun kesildiğini, korkutulmak (!) istendiğini okuyunca acı acı gülmekten alamadım kendimi... Ozanımız, Nazım Hikmetin havasını andıran, fakat kendine özgü şu güçlü, uzun özünlerini yazarken o günlerin siyasal koşulları da en az şimdiki kadar acımasızdı... İkinci Dünya savaşı tüm insanlığı ölüm kuşağı örneği sarmıştı.

Geçim yolu öğretmenliği bile elinden H. İ. Dinamo'nun 8 ciltlik Kutsal İsyanı'nın bir benzerine Türk yazınında rastlanmaz. Kurtuluş savaşını kendi dünya görüşüyle, doğru ve yüreklice destanlaştıran bir çabaya her çağda selâm çakılacaktır. Orada adı geçen bir büyüğümüze öykü-sünün anlatıldığı kitabı gösterdiğimde adamcağız şaşırmış, iyi ama demişti, ben bunları kimseye söylemedim ki... Bunlar büyük emeklerdir, büyük çalışmalardır, gelecek kuşaklar için büyük belgesel yapıtlardır. Sanatçıya el kaldıranlar, kuşkusuz, yaptıklarının bilincinden yoksundurlar. Umalım ki birgün yanlışlarını öğrensinler, gerçekten halkını sevenlerle sahtecileri, çıkarcıları ayırmayı bilsinler... Kitaplıklarımızı 8 ciltlik Kutsal Savaş'tan gayrı, Kutsal Barış, Musa'nın Gecekondu, Musa'nın Mapushanesi, Karacaahmet Senfonisi, Savaş ve Açlar, Öksüz, Musa, Koyun Baba, 6-7 Eylül Kasırgası, Mapushanemden Şiirler, Kavga Şiirleri, Sürgün Şiirleri, Gecekondudan Şiirler, Ateş Yılları adlı yapıtları daha bir zenginleştiriyor.

Dinamo, Türkiye Yazılarının Şubat sayısında yayınlanan Testilis'e Türkü adlı özününü şöyle bitiriyordu : Testilis, davran, nolur, dalmayayım yine felsefeye —Yine şiirin ölümsüz satlerinde yitmiyeyim— Sar şu yalnızlığımı bir kez olsun Tirsis'im diye— Kalkıp yanıbaşından yine samanyoluna gitmiyeyim.»

Gerçekte Dinamo mitolojiyle samanyolunun ozancıl çıkmazında kendine özgü serüvenini sürdürmüştür. Fakat bu dikenli yolun kilometre taşlarına kişiliğinin yüreğini birer anıt olarak dike dike... Bundan 10 yıl kadar önceydi. Akşam gazetesinde kendisiyle yapılan bir söyleşide adımı anıyor, şiiri bıraktığımdan yakınıyordu. Kaldı ki şiiri, yazmayı bırakmamıştım, bırakamıyordum, bırakmayı da düşünmedim hiçbir zaman. Ama bazı kişilerin alınyazısında rüzgâra doğru yürümek vardır, akıntıya karşı yüzmek vardır. Tüm dış görünüşe karşın ben bir anadolu kasabasında böyle bir alınyazısını sürdürmeye çabalıyordum. İşin içinde olanlar geri kalmış daha doğrusu geri bıraktırılmış, ülkelerde yayın yapmanın ne denli zor olduğunu iyi bilirler. Onun içindir ki Hasan İzzettin Dinamo'yla yakınlığım —benim açımdan— övgü, saygı duygularıyla güçlenerek büyümüştür. 37 yıl sonra bile yazan, esinlenip özünler dokuyan bir Dinamo'ya içtenlikle başarılar diliyor, çabalarının nice özgün yapıtlara gebe olduğundan kuşku duymuyorum.

Nusret KEMAL

Belgeler

«Jandarma zabiti imiş, bıyıkları dikken şimdi kırptırmış, çizmeye, kılıca tövbeli, fakat üzerinde hâlâ o sert kaba tavır, bir zamanlar Rumelide eşkiya peşinde çekmediği sıkıntı kalmamış, dağlarda yatmış, aç kalmış, vurulmuş. Arkasında iplikleri beyazlanmış bir eski kaput, Balkanlardan Balkanlara sürt Allahım sürt, nihayet sıtmalarla, basurlarla, sarılıklarla harap olan vücudunda bir sıkımlık canı kalmış, tam o sırada meşrutiyet patlamış, dağdakilere gün doğmuş, 31 martta İstanbula avenesile şanlı şerefli girerek her deliğe burnunu sokmuş, Yıldız yağmasına karışmış, cebini doldurmuş, eski paşaları ürkütmüş, soymuş, hapishanedeki mevkuflara bile tokat vurmuş, asılanları birer birer gitmiş, görmüş, sağa emir vermiş, sola at koşturmuş, şuna tabanca çekmiş, buna dayak atmış, hulâsa etmediği rezalet kalmamış...

Derken mebus, sonra tüccar, harbiye nezareti müteahhidi de, lâf değil,: harbin ilânından evvel, zaten işi yoluna girmiş, ondan ötesi dev adımlarile gidiyor. Hem tüccar hem politikacı...»

(«İstanbul'un İçyüzü»nden; Refik Halit, 1978).

Sado - Umran

Vecihi Timuroğlu

Etekte uçmaya hazır bir kuş
Kanatlarına dokunmamış usta makas
Bir dokunuyla mermeri yumuşatan el
Gökkubbeyi denetim altına almış

Bir kızılderilinin sofrasında çürüyen anane
Ebcedini bilmiyorum Umran'ın
Secdeye varıyor yaratının karşısında yaş

Sultanım gecenin bandında hüzün kaydı
Şafağı güldüren bir maskara maymunmu

Ve satrancın karelerini bölüyor baykuş

Mevsim çimeni gülledi
Güneşsiz ay soğumuş yıldız
Öğretilmiş papağan
Sevda baskınındadır

Gözünü açan çiçeğin dirilen çığlığı
Ürkmeler ateş basmalar allamalar
Gönüldeş sabahların gülücüğü
O görkemli ilkçağ Tanrısı
Sigaram kadar yakınımdadır

Döğüşmek fennindeyiz bugün
Dolaşım hızlanıyor
Atardamarlar toplardamarlar
Yitik emekler
Namaz sahipleri
Ve Meyrem yol ayrımındadır

Annen seni
Dicle'nin düşüyle doğurdu
Ezberimdeki Mem u Zin türkülerinden biliyorum
Mem u Zin onuru var ikimizde de
Ahmedi Hânî Ciğerhûn
Bir yârin kastındadır

Barajda sular tirşe
Hâki kurbağa yeşili
Zeytin ezmesi
Kaynamalar patlamalar
Ve kuşatılmış sen
Tüm ermişler murat üstündedir

Asiye Nasıl Kurtulur Yada Özerklik mi Özelklik mi?

Çetin Öner

Geçen aylar içinde TV.nin 10. Kuruluş Yıldönümü için TV.de yayınlanan bir programa katılan tüm konuşmacılar (Nermin Abadan Unat, Önder Şenyapılı ve Ünsal Oskay) kuruluş nedenlerine yaklaşım yöntemleri başkalıklar göstermesine karşın, bugünkü TV.nin kurtarılması gerektiği konusunda tam bir birliktelik göstermişlerdir.

Mahalle Bakkalımız İhsan efendi ile, Kapıcımız Ali dayı da aynı kanıdadırlar bu konuda. Ben de onların bu kanılarına yürekten katılıyor, «TV.yi Kurtaralım!» belgisini bayrak ediniyorum.

TV. seyircileri ile sıkı bir araştırma yapılsa, tümüne yakın bir çoğunluğun (sağcısı, solcusu, futbolcusu ile) TV.yi Kurtarma belgisini onaylayacaklarına hiç kuşkum yok.

Eeee? Ne yapmalı dersiniz? Nasıl bulmalı Ortak Kurtarma Bileşkesi'ni?

TV.yi kurtarmak Türkiye'yi azgelişmişlikten, geri bıraktırılmışlıktan kurtarmaktan ayrı düşünülebilir mi? Dışarda kar yağarken içerde bahar olur mu? TV.yi kurtarma savaşımına nerden başlamalı? TV.yi kurtarmak için elde sihirli bir reçete, yada bilimsel bir formül var mı? TV.yi kurtarma savaşımını, o savaş alanında olanlara (TRT. Çalışanları) mı bırakalım, hep birlikte mi kurtaralım? Kurtarma yöntemimiz ne olsun? TV. damda mahsur mu kalmış, kuyuya mı düşmüş? TV.yi kurtarmanın en kestirme yolu ÖZERKLİK mi?

Şöyle bir öneri getirmekde olası: TV'yi kimler batırdılarsa onlar kurtarsınlar? Hayır, bu öneriye benim kafam yatmıyor doğrusu. Hani ünlü bir Arap özdeyişi vardır: Denenmiş insanları tekrar denemek pişmanlıktan başka bir yarar sağlamaz!

TV'nin kuruluşu şu yada bu amaçla olmuş pek o kadar önemli değil artık. Çünkü TV. yatak odalarına dek girmiş bir saygısız konuktur ki ne kalkıp gidesi var, ne değişesi. Değişmezliği savunu değil benim demek istediğim. Bu değişimi yapması beklenenlere güvensizlik. Yada sözde değişiklikle özde değişikliğin karıştırılması. Şööööyle bir bakınız TRT. Çalışanlarına! Kısa sürede büyük değişim gösterdiklerine tanık olacaksınız. Hoş, Ustalar değiştirme amacı ile ortaya çıkanların önce kendileri değişmelidirler, derler .Ama siz TRT.de etkin görevlerde olanların bir sabah kuşluk vakti uyanıp aniden CHP'li, yada aydın, demokrat, ilerici olmalarından azıcık kuşkuya düşmüyor musunuz?

Ben birey olarak çoğundan adamakıllı kuşkudayım. Şaban'a yağcılık et, Musa'ya yaltaklan, Nevzat seni etkin görevlere getirsin. Birler, ikiler, üçler, dörtler ulufe gibi önüne gelene dağıtılsın. Bir tane de sen kap bu dereceleri, sonra da Timur Selçuk'un o ünlü şarkısındaki gibi ortaya çık :

«Sağcıyla sağcı, solcuyla solcu,

Çevir gazı yanmasın, çevirde çevir,

Yolumuza bakalım, devir bu devir—,» de, sonra da geç karşıma yok ÖZERKLİK'ti, yok Faşist yönetim'di, yok cart, yok curt! Ona buna, kapalı kapılar ardında çamur at, dedikodu yap, tüm bu yirezilliklerine de «En keskin belgiyi kim atarsa, en devrimci o'dur.» kılıfı giydir. Yemezler kardeşim yemezler! Biz Güneş'i gördük, artık Ay'a tapmayız. Biz ÖZERKLİK'i biliriz, ÖZELKLİK'lere karnımız tok!

TV.yi kurtarmaktan çok kendi kişisel kurtuluşlarını tezgâhlayanlar her gün yeni bir türkü çığırıyorlar TRT. koridorlarında, TBMM koridorlarında :

«Dernek istiyorsanız dernek kuralım,

Rüzgâr nerden esiyor ona bakalım.»

Ve CHP'li dostlarımız —Can Baba'nın deyişiyle— sol olsunlar, bu küçük adamları adam sanıp TRT.yi onlarla kurtarabileceklerine inanıyorlar.

Bana kalırsa TRT.yi gerçekten kurtarmak isteyenler ÖZERKLİK'ten önce, bu ÖZELKLİK yuvalarını, tekkeleri, bukalemunları dağıtmalı, TRT tarlası —bakınız Çiftlik demiyorum— bu zararlı otlardan temizlendikten sonradır ki, takkelerini önlerine koyup düşünmelidirler : Asiye Nasıl Kurtarılır! diye. Eğer gerçekten Asiye'yi kurtarmak istiyorlarsa tabii.

Hoş ,ben bunca etkin bir kitle iletişim, reklâm ve propoganda aracına bugün hiç bir siyasal iktidarın ÖZERKLİK madalyasını takacağına da inanmıyorum ya, neyse.

Sözün kısası nihai hedef ÖZERKLİK olmak koşulu ile bugün TRT.yi kurtarma savaşımında en acil görev : «Kimdir? Nerden gelmiştir, ne yapmıştır? Hangi dönemlerde, hangi görevlerde bulunmuştur? TRT. ulufelerinden nasıl ve kimin aracılığı ile yararlandırılmıştır? Bugün ne yapmaktadır vb. sorulara doğru dürüst yanıtlar bulduktan sonra, giden gider kalan diriler bizimdir, diyerekten çalışmaya başlamaktır.

Bu araştırmayı sonuçlandırmak at'la deve değildir ki, zaman yitirile. Asıl zaman yitirme tehlikesi yandaş sanılanla, karşıt sanılanların karıştırılmasından ortaya çıkar ki, o karışıklığı çözmek için kırk akıllıyı bir araya getirseniz çıkamazsınız işin içinden.

Ama yine yineliyorum, amaç Asiye'yi kurtarmak mı, Asiye ile oynamak mı? Bu artık iyice açıklık kazanmalıdır. Bundan sonradır ki Asiyeyi kurtarma savaşımına katılacak, dürüst, ilerici, yetenekli ve çalışkan unsurların gönlü alına, savaşım başlatıla. Yoksa Asiye'yi kurtarma savaşımına kliksel bir yöntemle başlayan tüm tekke mensupları bir gün iyot gibi açıkta kalırlar ki, onları iyiniyetlerini sömürdükleri CHP içindeki ilerici unsurlar bile kurtaramaz!

Mehmet Sönmez'in Çizgi Dünyası Üzerine Bir Yaklaşım

Turgut Çeviker

Karikatürün gelişimine baktığımızda, onun, resim çizgisiyle varolmaya başladığını görürüz. Bu resim çizgisinden, karikatür çizgisine dönüşebilmesi, upuzun bir süreci içerir. Bugün, adı bilinmeyen sayısız çizgi emekçisi bu sanat alanına emeğini akıtmıştır. Günümüzde hâlâ bilinen birkaç karikatürcü adı verilebilir: İhâp Hulusi Görey, Münif Fehim Özarman. Karikatür tarihimizin —yaşayan— en eski iki ressam-karikatürcüsüdür Görey ve Özarman .Abidin Dino, Balkan Naci İslimiyeli ve Mehmet Sönmez de, Görey ile Özarman kuşağından sonraki iki kuşağı simgeler. Hem ressam hem karikatürcü olarak görünürler.

Mehmet Sönmez, Halkın Dostları ve Asya dergilerinde «Asker» imzasıyla yaşamın çeşitli kesimlerini bilinçli ve duygulu, ince bir çizgiyle yansıtarak dikkati çekmiştir. Bu kesitleri ele alışında, 1970'lerin toplumsal bilinç çizgisini de ayrımsayabiliriz. Ülkede gelişen devrimci düşünce faşizme ve emperyalizme karşı mücadele, Sönmez'in çizgilerinde uç verir. Bankalar, spor totolar, millipiyangolar, uluslararası şirketler, bu sömürü ve baskı araçları; onlarla yüzyüze, içiçe yaşayan insanlar bağlamında ele alınır. Edebiyatımızda bile çok az sözü geçen «askerlik,» onun çizgilerindedir gurbet motifleriyle, incelikleri ve duyuşlarıyla... Hapisane ise Balaban'dan sonra özgün bir biçimde çizgi dünyamıza sökün eder... Yaşanmışlığın saflığı, içtenliği ama çelişkileriyle...

Sönmez'in bir kuyumcu sabrıyla işlediği bu yapıtlar. resim midir. karikatür müdür? Kendisi bir ara «çizimlemeler» derdi. Kemal Özer : «Yer yer kendine özgü bir espiri anlayışı olduğu halde Mehmet Sönmez'in yapıtlarına karikatür diyemiyoruz. Belirli bir düzenleme. istif, yoğunluk çabası görülmesine karşılık resim olarak da niteleyemiyoruz bu yapıtları. Belki ilk bakışta bir süslemecilik eğiliminden yola çıktığı sanılabilir, ama aslında doğrudan doğruya yaşamdan fışkırmış, canlı, özgün, bağımsız bir sanat.» (Militan dergisi, sayı : 3, Mart 1975) demektedir.

Bizde, hernedense karikatür ve mizah, sanat olarak kabul edilmemiştir uzun bir süre. Hâlâ bunun aksini savunanlar var gibidir. Durum böyle olunca, ne eleştirmeni, ne de tarihçisi olamamıştır. (Karikatürü bırakıp bu alanda kalem oynatan Ferit Öngören dışında). Eldeki yazılara gözattığımızda, bu konuda kalem oynatanların devrin ünlü yazarları olduğunu görürüz. Bu yazılar, albümlere önsöz, ölen bir ustanın ardından anı, tanıtma yazıları ile sergi ve karikatür albümleri için yazılmış eleştirimsi yazılardır. Batıdan ünlü çizerlerin yaşamı ve yapıtları üzerine çeviri yazıları ise hakgetire! Edebiyatın ve diğer sanatların kitaplığından yoksundur. Bizde karikatürler çizilir. Direnip de albüm yapan kalır raflarda. Bunu beceremeyenler ise unutulmaya terk edilir.

Böyle bir ortamda, karikatürün ve mizahın gelişmesini, serpilmesini dürtükleyecek yapıtlar, nasıl yayınlanabilir? Dünyanın hiçbir ülkesinde böyle bir durum yoktur denebilir.

Gün gelip Mehmet Sönmez gibi bir çizgi emekçisiyle karşılaştığımızda da onun yapıtlarına ad bulamayız. Bu çok doğal. Çünkü «edebiyat»ı yapılmayan bir sanat sıkıntıları yaşar. Çözümler bekleyen sorunları vardır. Böyle bir ortamda, o ülke karikatürü gideceği yolu şaşırır. Daldan dala konar. Kendiliğinden liği gelişmesinin ekseni olur. Bu kapalılığa karşın karikatürümüz güzel bir yere gelmişse, tek kelimeyle hayret edilir. Bunun nedenini, ülkemizin uzun yıllardan beri yaşadığı toplumsal çalkantılara bağlayabiliriz. Çünkü bizim karikatürümüz başlangıcından beri politiktir, kavgacıdır. Sürekli olarak egemen sınıflara karşı çıkmıştır. Bu öz, beraberinde soluklu biçimleri de getirmiştir. Ama artık öyle bir yerdedir ki, tıkanmış gibidir. Bunun nedeni ise karikatürün Dünyaya açılışıyla yüzyüze geldiği çeşitli biçimsel etkilerdir. Bu etkiler, bizim karikatürümüzü geldiği çizginin dışına düşürme tehlikesini taşır. Bütün bunlar bizde karikatür alanı-

nın değerlendirilememesinden kaynaklanır. İşte Mehmet Sönmez örneği de bu yaranın bir parçasıdır.

Mehmet Sönmez, diyaloğlarla kişilerini konuşturarak, yada bir alt yazı koyarak karikatür çizmez. Ele aldığı yaşam kesitini yansıtırken, nesne olarak kullanır yazıları. Kitapta, reklâmda vb... Bir de, anlatmaya çalıştığı kesite en uygun bir şiir, şiir dizesi ekler. Bunu yaparken ikili davranır. Ya şiiri çizgiye dönüştürür, şiirle bezer; ya da şiiri bir ek, tamamlayıcı öğe olarak kullanır.

Her yapıtı bir tablo görünümündedir. Kâğıdına serdiği düzlemi bütün boyutlarıyla, çelişkileriyle işler. Rapidonun duygulu, ince çizgisiyle bir minyatür nakkaşı gibi sabırla dokur. Ayrıntıların işlenmesinden kaçmaz, bilâkis çizgi dilinin temelini o yoğunlukla odaklar. Bunu yaparken, anlatılanı boğmaz. Boğduğu tek şey, bu ayrıntılar güzelliğiyle insana karşı olan olgu ve süreçlerdir.

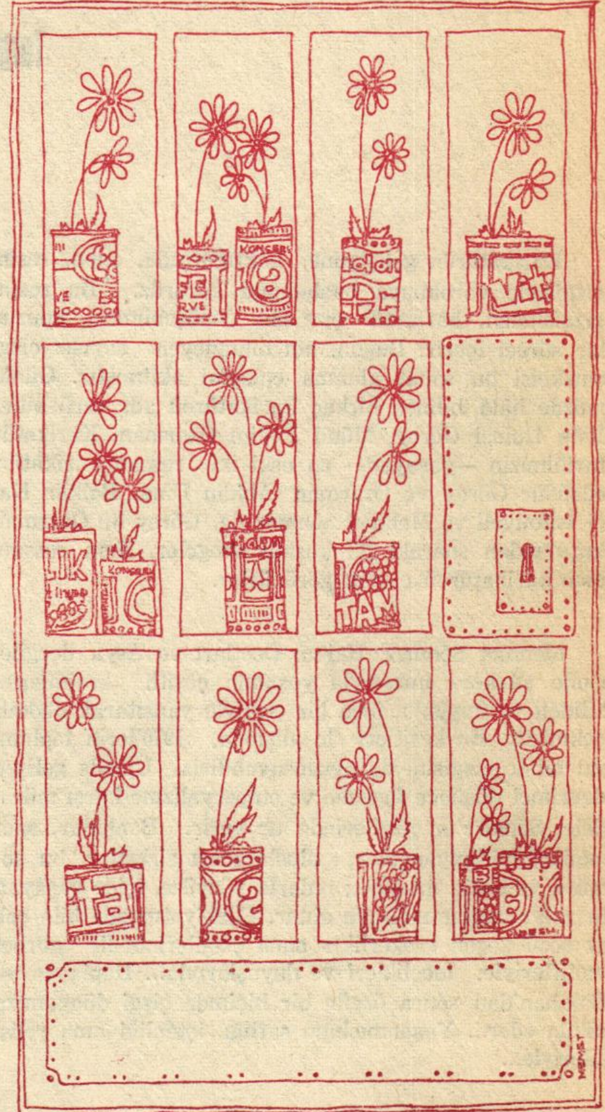
Karikatürde, sade, arı bir anlatım ile, yoğun katmerli bir çizgi işçiliği vardır. Öteden beri sürüp gelir bu. Çizgide sadelik derken, az çizgi ile anlatım anlaşılmamalıdır. Ayrıntıları işleyerek de sadeliğe ulaşılabilir. Konunun gereksinmesi belirler bunu. Eflâtun Nuri, karikatürümüzün en önemli ustalarından biridir. İnsanı öldüren bir işçilik vardır karikatürlerinde. Yüzlerce, binlerce insanı, nesneyi incelikleriyle işler. Bu sade ve anlaşılırdı. Aynı Nuri'nin daha az çizgiyle yaratılmış yapıtları da vardır. Turhan Selçuk, Ferruh Doğan, Tan Oral, Nehar Tüblek sadeliği az ve öz çizgide ararlar. Gerektiğinde ise diğer anlatım çizgisini kullanırlar...

Batıda, Sempe, Bosch, Chaval, az ve öz çizgiyle müthiş yapıtlar vermiş ölmez karikatüristlerdir. Özellikle mimari düzlemlerin kendi aralarındaki çelişkilerini ele alırken Hans Georg Rauch belki de dünyanın en büyük usta ayrıntıcı-karikatürcüsüdür.

Adolf Born ise mizahı masalsı bir dünya içinde eriterek, —resim mi, karikatür mü? sorusunu da anımsataraö,— serer yeryüzüne. Serer ki anlatılmaz. Sempe'yi az ve öz çizgiyle çalışır dedik. Öyledir. Ama onu, «Saint-Tropez» yapıtında çok çizgiyle, ayrıntılarla da görürüz. Buna benzer bir durumu bizim Tan'ımızda da görürüz. Politikada çizdiği «tablo-karikatür»lerdir bunlar.

Bütün bu örneklerden süzülerek Mehmet Sönmez'e yüreğimizi gere gere karikatürcü diyebiliriz. Bu yaratılanların tümüne karikatür diyemeyeceğimiz belirtmek de gerekir. Ya nedir? sorusuna verilecek yanıt : resim olur. Yani, Mehmet Sönmez ressam-karikatürcüdür. Bedri Rahmi'yi şair-ressam; Atilla İlhan şair-romancı olarak anımsarsak, Sönmez'e böyle bir sıfat vermek olanaklı olabilir.

Mehmet Sönmez'in çizgilerinde gizli bir mizah duygusu vardır. Patlamaz. O rapidonun ürkek, duygulu ve incecik çizgisiyle; insanlığın, tüm iyicil ve kötücül tohumlarını yapıtlarında yüzyüze getirir. Mizah duygusuyla, devingen, kalıcı ve yaratıcı olanı sıcak, insanın kanında dolaşan bir anlatımla yansıtır.

Çizgisinde çiçekler açan Mehmet Sönmez, bir minyatür nakkaşının güzelliğini yüreğinde taşıyan, devrimci bir çizgi emekçisidir.